

Daginstitutioner med forskellig social sammensætning: Hverdag og senere skolepræstationer

Oktober 2016

FOA

Daginstitutioner med forskellig social sammensætning: Hverdag og senere skolepræstationer

Undersøgelsen er udført af seniorkonsulenterne Niels Glavind og Susanne Pade, Bureau 2000 – analyse og forskning.

Undersøgelsen er udført på bestilling af

FOA

Henvendelser:

FOA

Staunings Plads 1-3

1790 København V

Tlf.: 46 97 26 26

Henvendelser vedr. undersøgelsens tekniske indhold til:

Bureau 2000 – analyse og forskning

Skråplanet 29

3500 Værløse

Tlf.: 44 66 22 64

www.bureau2000.dk

Copyright: Bureau 2000

ISBN: 978-87-90771-73-7

Indhold

1. Hovedresultater.....	7
1.1. Undersøgelsens hovedpointer i få ord.....	7
1.2. Formål og metode.....	8
1.3. Daginstitutionernes sociale og etniske sammensætning.....	8
1.4. Den sociale sammensætning og rammerne for institutionernes arbejde.....	11
1.5. Hverdagen i institutioner med forskellig social og etnisk sammensætning.....	11
1.6. Den sociale og etniske sammensætning og skolepræstationer.....	12
2. Den sociale og etniske sammensætning.....	14
2.1. Den sociale sammensætning af de enkelte daginstitutioner.....	15
2.2. Daginstitutionernes placering i boligområder.....	18
3. Den sociale sammensætning og rammerne for institutionernes arbejde.....	22
3.1. Bemandingen.....	22
4. Hverdagen i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning.....	30
5. Den sociale og etniske sammensætning og skolepræstationer.....	34
5.1 Sammenhængen mellem skolepræstationer og elevernes individuelle baggrund.....	34
5.2 Sammenhængen mellem skolepræstationer og skolens sociale og etniske sammensætning.....	36
5.3 Sammenhængen mellem skolepræstationer og daginstitutionens sociale og etniske sammensætning.....	38
5.4. Diskussion.....	40
6. Bilag.....	41
6.1. Datagrundlaget.....	41
6.2. Overensstemmelse mellem spørgeskema- og registerdata.....	41
6.3. Detaljerede tabeller vedr. baggrundsforhold og testscore.....	44
6.4. Statistik-output.....	46
6.5. Bedømmelse af de enkelte daginstitutioner i forhold til skolepræstationer.....	49
Diskussion.....	51

Forord

I FOA vil vi gerne bidrage til at øge børns muligheder for chancelighed i livet. Barnets baggrund skal ikke afgøre dets mulighed for at udfolde sit fulde potentiale og vælge den kurs i livet, barnet ønsker.

FOA får derfor løbende foretaget analyser, som belyser vilkår for børn i udsatte positioner, og herunder særligt deres dagtilbuds vilkår for at øge børns mulighed for chancelighed. Vores medlemmer, som er ansat i dagtilbud med mange børn i udsatte positioner, skal have mulighed for at gøre den forskel for børnene, som de ønsker. Og det har de ikke i dag.

Det viser denne rapport "Daginstitutioner med forskellig social sammensætning: Hverdag og senere skolepræstationer." Alt i alt finder undersøgelsen kun små forskelle i rammer og vilkår, når daginstitutioner med flest børn i udsatte positioner sammenlignes med andre daginstitutioner.

54 pct. af alle børn med det, der er i rapporten betegnes som svag hjemmebaggrund, og 59 pct. af de etniske minoritetsbørn er samlet i en fjerdedel af de danske daginstitutioner. Den høje koncentration af børn med svag hjemmebaggrund har desværre ikke udløst personaleressourcer, som gør det muligt for personalet at gøre noget særligt sammenlignet med andre daginstitutioner. Det bør der gøres noget ved. Det er derfor vores håb, at denne rapport vil skærpe fokus på hvor ringe vilkår daginstitutionerne har, i forhold til at kunne gøre en væsentlig forskel for børn med en svag hjemmebaggrund.

Ikke kun børn med svag hjemmebaggrund, men også børn med stærk hjemmebaggrund, som går i daginstitution med mange børn med svag hjemmebaggrund, klarer sig dårligere end andre børn i de nationale tests i 2. og 3. klasse i både dansk og matematik.

Det understreger nødvendigheden af, at daginstitutioner med mange børn i udsatte positioner rustes til opgaven, så de har en chance for at gøre en forskel. Og det viser, at der ikke bare er brug for en særlig indsats i de udsatte familier, som mange mener i øjeblikket, med inspirations fra engelsk forskning. Til forskel fra engelske børn er næsten alle børn i Danmark i dagtilbud, og det er de i de fleste af deres vågne timer. Derfor skal arbejdet med at øge børns chancelighed alt overvejende ske i deres dagtilbud – politikerne skal gøre det muligt, for personalet brænder for at gøre en forskel for børnene.

Mogens Bech Madsen

Sektorformand, Pædagogisk Sektor

1. Hovedresultater

1.1. Undersøgelsens hovedpointer i få ord.

Undersøgelsen bygger på en kombination af registerdata om børnenes sociale og etniske baggrund fra Danmarks Statistik, data vedrørende skolepræstationer fra Undervisningsministeriet og data vedrørende de enkelte institutioner, som er indhentet af Bureau 2000. Alle disse data er kørt sammen.

Undersøgelsen viser blandt andet:

- At en fjerdedel af daginstitutionerne rummer 54 pct. af alle børn med svag hjemmebaggrund og 59 pct. af de etniske minoritetsbørn.
- At en tiendedel af daginstitutionerne i gennemsnit får ca. 27 ekstra ugentlige personaletimer. Det svarer i gennemsnit til ca. 5 pct. i ekstra bemanning.
- Der er ikke nogen nævneværdig forskel mellem daginstitutioner med forskellig grad af antal børn med svag hjemmebaggrund, når det gælder gruppestørrelse og fysiske rammer, eller når det gælder de fleste af hverdagens aktiviteter.
- Faste forældresamtaler forekommer *lidt* mere hyppigt i daginstitutioner, som har mange børn med svag hjemmebaggrund, men forskellen er ikke så stor, som man kunne have forventet.
- Alt i alt finder undersøgelsen kun små forskelle i vilkår, rammer og hverdag, når daginstitutioner med mange børn med svag hjemmebaggrund sammenlignes med andre daginstitutioner.
- Andelen af børn med svag hjemmebaggrund i daginstitutioner har en selvstændig betydning for de senere skolepræstationer. Et barn, der tidligere har gået i gruppen af daginstitutioner med mange børn med svag hjemmebaggrund, scorer således i gennemsnit 2 point lavere i dansk og 4 point lavere i matematik i de nationale test i 2./3. klasse – også når man tager højde for barnets familiemæssige og etniske baggrund og skolens sociale sammensætning.

Det vil sige, at også børn, som ikke har svag hjemmebaggrund præsterer lavere i skolen, hvis det kommer fra en daginstitution med mange børn med svag hjemmebaggrund – uanset hvilken skole det kommer på.

- Den skæve fordeling af børn med svag hjemmebaggrund, hvor få daginstitutioner har mange børn med svag hjemmebaggrund, gør det sværere at rette op på følgerne af negativ social arv, hvis ikke de daginstitutioner får tilført flere ressourcer.

1.2. Formål og metode

Undersøgelsens formål er at belyse sammenhængen mellem daginstitutionernes hverdag, rammevilkår, familiernes sammensætning og senere skolepræstationer. For at belyse disse sammenhænge kombineres for den enkelte institution følgende data:

- Familiernes etniske, sociale og uddannelsesmæssige baggrund, således som disse kan belyses med registerdata fra Danmarks Statistik.
- Hverdag og rammevilkår i den enkelte institution, således som det er belyst gennem spørgeskemaundersøgelsen "Daginstitutionernes hverdag 2016" (kan downloades på www.foa.dk).
- Skolepræstationer for børn fra den pågældende institution, således som dette er målt ved de nationale test i 2. og 3. klasse.

Det er så vidt vides første gang, det forsøges at bedømme sammenhængen mellem skolepræstationer og vilkår/praksis i daginstitutioner på en måde, der tager hensyn til etnisk, social og uddannelsesmæssig forskellighed.

Det skal bemærkes, at testresultater i dansk og matematik et meget snævert mål for børnenes udvikling. Ved senere analyser bør man også inddrage indikatorer for den personlige og sociale udvikling.

Undersøgelsen kan derfor ses som en pilotundersøgelse til senere nærmere undersøgelser. I bilaget (afsnit 6.4.) diskuteres anvendeligheden i forhold hertil.

En del af undersøgelsens emner er tidligere blevet belyst i analysen "Leger lige børn bedst?" (FOA/Bureau 2000, 2015). I nærværende undersøgelse indgår imidlertid nye data for bl.a. elevernes score i de nationale test, og data for de enkelte institutioner er kombineret med resultater fra "Daginstitutionernes hverdag".

1.3. Daginstitutionernes sociale og etniske sammensætning

Daginstitutionernes sociale og etniske sammensætning er belyst dels gennem registerdata, dels gennem spørgeskema til lederne. Der er rimelig overensstemmelse mellem de to kilder.

I lighed med tidligere undersøgelser ses, at private daginstitutioner adskiller sig fra kommunale/selvejende daginstitutioner ved:

- at have færre forældre uden erhvervsuddannelse
- at have færre forældre, der overvejende lever af kontanthjælp m.v.
- at have færre tosprogede børn
- at have færre børn, der ikke bor sammen med far og mor.¹

¹ Disse resultater hviler på spørgeskemaundersøgelse, idet der ikke er registerdata for børn i privatinstitution.

I øvrigt anvendes en opdeling af børn efter svag/stærk hjemmebaggrund. Denne opdeling bygger på et samlet indeks for antallet af sociale og familiemæssige faktorer i hjemmemiljøet, der øger risikoen for, at barnet fx ikke afslutter folkeskolens afgangsprøve med et tilstrækkeligt resultat.

De tre faktorer er:

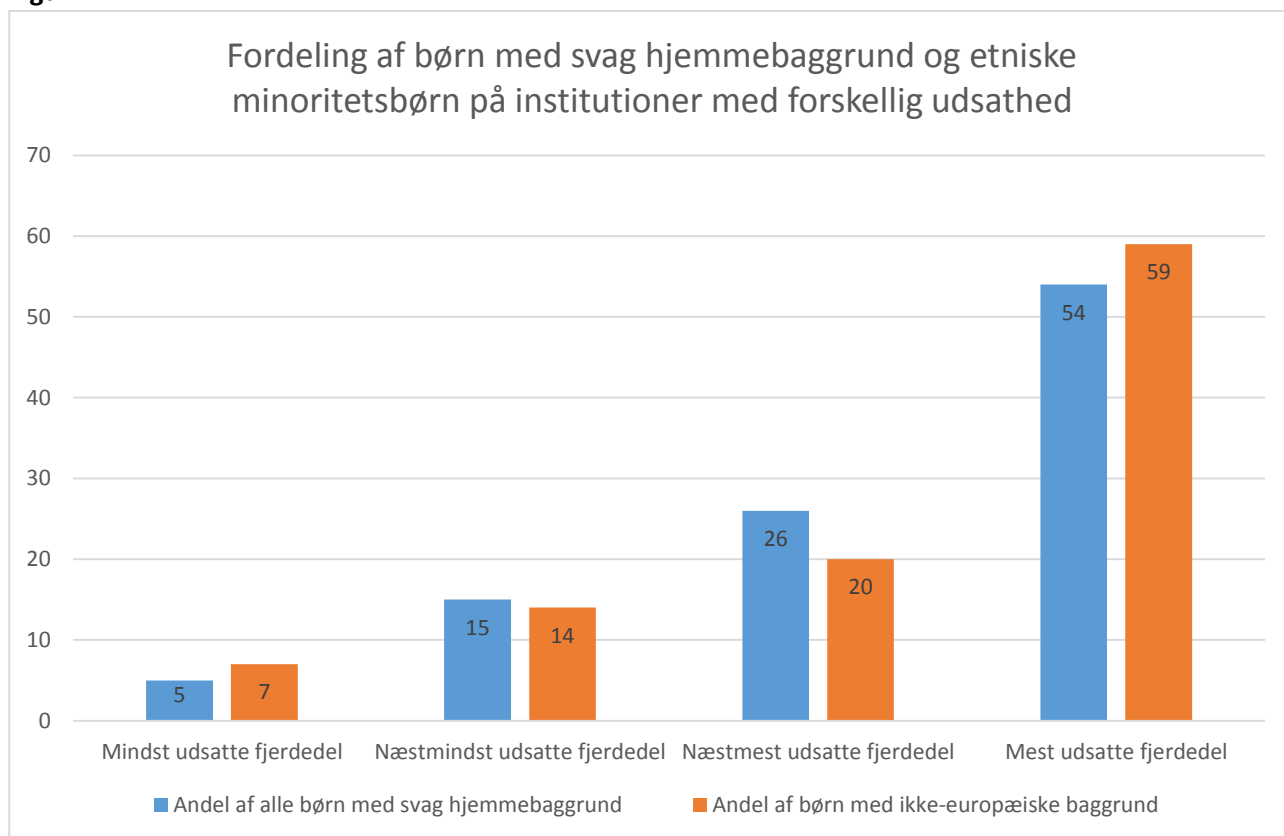
- forældrene har ikke en kendt uddannelse ud over folkeskolen
- en af forældrene eller begge lever overvejende af kontanthjælp/pension
- barnet bor ikke sammen med både far og mor

Opdelingen efter hjemmebaggrund følger følgende definition:

- "Stærk hjemmebaggrund": Ingen af de nævnte faktorer
- "Mellemgruppen": 1 af de nævnte faktorer
- "Svag hjemmebaggrund": 2 eller 3 af de nævnte faktorer.

Børn med svag hjemmebaggrund er meget ulige fordelt institutionerne imellem. Dette fremgår af figur 1.1.

Figur 1.1.

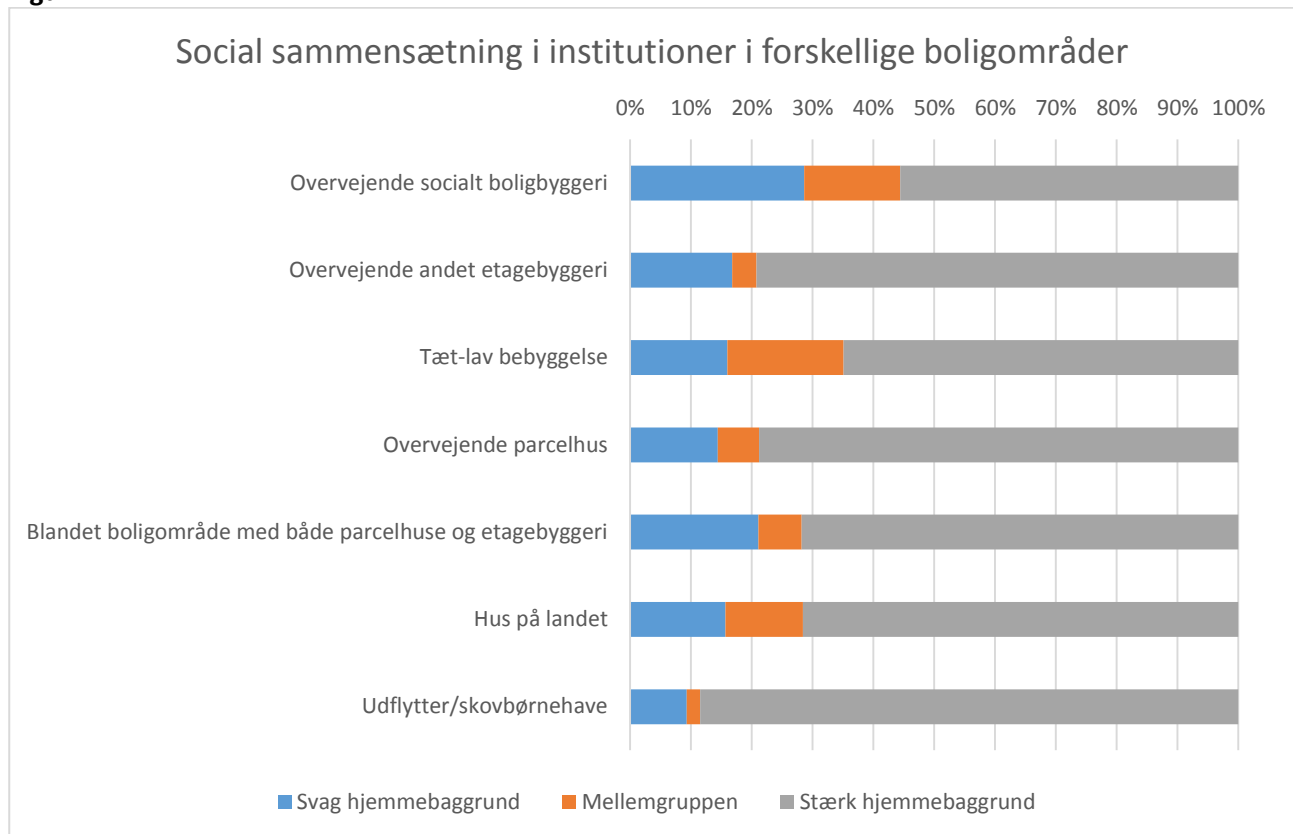

Kilde: Egne kørsler på registerdata.

Det ses, at en fjerdedel af daginstitutionerne rummer 54 pct. af alle udsatte børn og 59 pct. af de etniske minoritetsbørn.

Den sociale sammensætning hænger bl.a. sammen med, hvilket boligområde, institutionen ligger i, jf. figur 1.2.

Figur 1.2

Kilde: Egne kørsler på registerdata kombineret med data fra spørgeskema til lederne

Desuden er der en klar sammenhæng mellem social og etnisk baggrund: De daginstitutioner, der har mange børn med svag hjemmebaggrund, har i gennemsnit også mange børn med etnisk baggrund uden for Europa.

Da den etniske og den sociale dimension i praksis er svær at adskille, er institutionerne herefter opdelt i tre grupper:

- De mest udsatte institutioner. Disse har mindst 25 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 25 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa (eller begge dele). Denne gruppe udgør 10 pct. af institutionerne.
- De næstmest udsatte institutioner. Disse tilhører ikke den første gruppe, men har mindst 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 10 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa. Denne gruppe udgør 34 pct. af institutionerne.
- De mindst udsatte institutioner. Denne gruppe har mindre end 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund og mindre end 10 pct. børn fra de etniske minoriteter. Denne gruppe udgør 56 pct. af institutionerne.

1.4. Den sociale sammensætning og rammerne for institutionernes arbejde.

Ser vi på bemanningen, er der ikke så stor forskel, som man måske kunne tro, på hvor mange personaletimer, der er i institutioner med mange børn med svag hjemmebaggrund og institutioner med få børn. Analysen tyder på, at den mest udsatte tiendedel af institutionerne i gennemsnit får ca. 27 ekstra ugentlige personaletimer. Det svarer i gennemsnit til ca. 5 pct. i ekstra bemanning.

Selv om disse timer naturligvis kan mærkes i den enkelte institution, må man sige at, at bemanningen i de udsatte institutioner som hovedregel kun er en smule bedre end den generelle bemanning.

Der er ikke nogen nævneværdig forskel mellem institutioner med forskellig grad af udsathed, når det gælder gruppestørrelse og fysiske rammer.

Derimod bruger lederne i de mest udsatte institutioner lidt mere tid på møder end lederne i de mindre udsatte institutioner.

1.5. Hverdagen i institutioner med forskellig social og etnisk sammensætning

Når rammevilkårene i mangt og meget ligner hinanden meget, er det ikke så mærkeligt, at man kun ser små forskelle, hvis man kobler spørgeskemaundersøgelsens oplysninger om hverdagens forløb med registerdata om den etniske og sociale sammensætning.

Ser vi på personalets tidsanvendelse, viser det sig, at medarbejderne i de mest udsatte institutioner bruger *lidt* mere tid med mindre børnegrupper, og *lidt* mindre tid med hele børnegruppen, end man ser i andre institutioner.

Desuden bruger medarbejderne i de mest udsatte institutioner lidt mere tid på tur med børnene og lidt mindre tid på legepladsen, end man ser andre steder. Det er nærliggende at antage, at dette hænger sammen med, at mange af disse institutioner ligger i socialt boligbyggeri, hvor det kan være naturligt at prioritere ture, eller hvor legepladsforholdene ikke er særlig gode.

De mest udsatte institutioner har *lidt* hyppigere tre eller flere medarbejdere til en børnegruppe i en stor del af gruppens åbningstid. Det er nærliggende at antage, at man typisk anvender de ekstra personaletimer på denne måde.

Der er ikke den store forskel, når det gælder hyppigheden af forskellige aktiviteter. I de mest udsatte institutioner er der formentlig mindre sproglig opmærksomhed, men til gengæld mere sang end i mindre udsatte institutioner. Men forskellene er ikke store.

Faste forældresamtaler forekommer *lidt* mere hyppigt i de mest udsatte institutioner, men forskellen er ikke så stor, som man måske kunne have forventet.

De resultater, som er refereret oven for, er eksempler på områder, hvor der *kan* spores en – som regel lille – forskel mellem de mest udsatte institutioner og de mindre udsatte. Bureau 2000 har gennemført tilsvarende undersøgelser for en lang række parametre for daginstitutionernes hverdag. Det gennemgående træk er, at forskellene er små og statistisk usikre. Forskellene er i øvrigt nærmere beskrevet i Afsnit 4.

Det udelukker ikke, at den faktiske hverdag kan være forskellig på en række områder, hvis man fx kommer tættere på og anvender andre datakilder, fx observationsstudier.

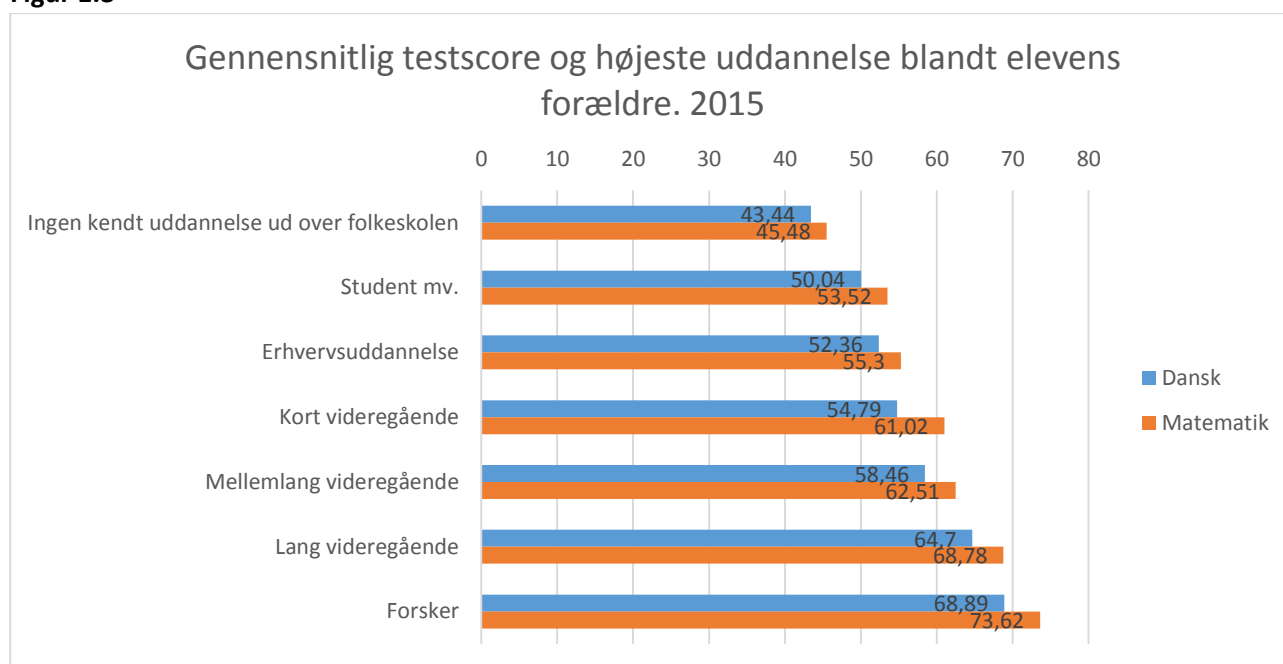
1.6. Den sociale og etniske sammensætning og skolepræstationer

Analysen af betydningen af den sociale og etniske sammensætning i forhold til skolepræstationer er gennemført i flere lag. Analysen gennemføres på den måde, at man ser på, hvilken score, barnet opnår, når det et par år senere deltager i de nationale test i skolen. Her går skalaen fra 0-100. Den nærmere analyse sker således:

- først analyseres betydningen af elevens individuelle baggrund, hvis vi ser på etnisk baggrund, forældrenes uddannelse, forældrenes tilknytning til arbejdsmarkedet og på, hvorvidt barnet lever sammen med far og mor.
- dernæst ses på, hvilken yderligere betydning, den sociale sammensætning på den skole, hvor elevens færdigheder står sin prøve, har
- endelig ses på, om den sociale sammensætning i den institution, barnet kommer fra, har en yderligere betydning, når man har taget højde for den individuelle baggrund og skolens sociale sammensætning.

Barnets individuelle baggrund synes at have størst betydning. Navnlige forældrenes uddannelsesniveau, som det fremgår af Figur 1.3.

Figur 1.3

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Men skolens sociale sammensætning betyder også noget. Tager vi fx en elev på en skole, der ligger i den laveste fjerdedel med hensyn til børn med svag hjemmebaggrund og i den højeste fjerdedel med hensyn til forældre med en videregående uddannelse, ligger testscoren i gennemsnit 2,98 point højere end gennemsnitsscoren på landsplan for elever med de samme karakteristika med hensyn til uddannelsesbaggrund, sociale forhold og etnicitet.

Tager vi omvendt en elev på en skole, der ligger i den højeste fjerdedel med hensyn til børn med svag hjemmebaggrund og i den laveste fjerdedel med hensyn til forældre med en videregående uddannelse, ligger testscoren i gennemsnit 4,38 point lavere, end hvad man skulle "forvente" ud fra elevernes individuelle baggrundsforhold.

Inddrager vi endelig institutionens grad af udsathed, viser tabel 1.1 forskellen mellem børnenes faktiske testscore og den testscore, man kunne have forventet ud fra børnenes individuelle baggrund og skolens sociale sammensætning.

Tabel 1.1. Forskellen mellem "forventet" og faktisk testscore i institutioner med forskellig grad af udsathed.

Institutionens grad af udsathed i 2010/11	Dansk	Matematik
	Forskel mellem "forventet" og faktisk testscore	
Mest udsatte	-2,04	-3,74
Næstmest udsatte	-0,53	-0,74
Mindst udsatte	0,45	0,79
I alt	0	0

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Det ses, at det alt andet lige giver en lavere testscore senere, hvis barnet kommer fra den mest udsatte gruppe af institutioner. Dette gælder uanset barnets hjemmebaggrund. Det kan dog bemærkes, at det er børnenes individuelle baggrund (navnlig forældrenes uddannelsesniveau), der spiller den største rolle, men institutionens sociale sammensætning har også en selvstændig betydning.

Generelt skal det understreges, at den anvendte metode vil have en tendens til at overvurdere betydningen af de individuelle forhold og undervurdere betydningen af den sociale sammensætning i skole/daginstitution. Dette skyldes, at fx akademikerbørn alt andet lige har større chance for at komme i skole med andre akademikerbørn og synes mere "robuste" i forhold til betydningen af skolens sociale sammensætning. Det er derfor ikke muligt præcis at afgrænse, hvor stor virkningen er af den individuelle baggrund, og hvor meget, der kan forklares ved skolens/institutionens sociale sammensætning.

2. Den sociale og etniske sammensætning

Når man taler om "den sociale sammensætning i en institution" kan ordene rumme flere bibetydninger:

- man kan dels tænke på forekomsten af *socialt udsatte* børn
- dels kan man tænke bredere på familiesammensætningen: Forældrenes arbejdsmarkedstilknytning, uddannelsesmæssige baggrund, samlivsformer m.v.

Det er vigtigt at holde disse to begreber adskilt. Det man betegner som "socialt udsatte" børn er typisk børn af misbrugere, psykisk syge, voldelige familier, ofte med kommunale børnesager. Ofte er problemstillingen slet ikke social, men fx sygdom eller misbrug. Men man bruger betegnelsen "sociale problemer", eftersom det typisk er de sociale myndigheder, der behandler disse sager. Det er imidlertid slet ikke disse familier, der er i fokus for denne undersøgelse.

I stedet er der fokus på den bredere familiesammensætning. Alt i alt vil et barn have en stærkere hjemmebaggrund, hvis det fx kommer fra en akademikerfamilie og bor i trygge rammer hos far og mor, end hvis barnet fx har oplevet skilsmisse, hvis forældrene er på kontanthjælp, eller hvis forældrene ingen uddannelse har. Det præger arbejdet i en institution, eller i hvert fald forældrenes forventninger, om der er mange børn fra den ene eller den anden gruppe. Men der er ingen automatisk sammenhæng mellem disse baggrundsforhold, og det enkelte barns behov og eventuelle problemer.²

Tilsvarende har de ord, vi anvender om de etniske grupper, forskellige betydning:

- man kan tænke på, om de pågældende kulturelt og religiøst lever efter andre normer eller har en anden tro, end dét, man forbinder med det traditionelt danske
- man kan tænke på, om de pågældende taler dansk eller et andet sprog
- man kan se på, om barnet er indvandrer/efterkommer fra et ikke-europæisk land.³

I denne undersøgelse er daginstitutionernes sociale og etniske sammensætning blevet undersøgt på to måder:

- dels er lederne blevet bedt om at vurdere andelen af børn af forældre med forskellig social, uddannelsesmæssig m.v. baggrund
- dels er den sociale m.v. sammensætning undersøgt ved hjælp af registerdata.

² Selv om der ikke er en automatisk sammenhæng, kan der godt være statistiske sammenhænge. Eksempelvis er det givetvis alt andet lige sværere for misbrugere og psykisk syge at fastholde et job og stabile familieforhold end for andre. Men der er også vold og misbrug blandt familier, der befinder sig højt på den sociale rangstige.

³ Det er den afgrænsning, Danmarks Statistik anvender. Hvis barnet er kommet til landet i sin levetid, er det indvandrer. Hvis forældrene begge er indvandrere, er det efterkommer. Og det er også efterkommer, hvis begge forældrene er børn af indvandrere/efterkommere. Danmarks Statistiks afgrænsning har den fordel, at den bygger på objektive, målbare kriterier. Til gengæld siger den ikke nødvendigvis noget om de forskellige etniske gruppers sprog, kultur eller tro.

En nærmere analyse viser, at der er en rimelig grad af overensstemmelse mellem data fra de to kilder. En del ledere, der har angivet en meget høj andel (over 50 pct.) af de forskellige parametre for familierne, synes dog at overvurdere omfanget af fx andelen af børn, der ikke bor sammen med far og mor, eller andel børn af forældre uden uddannelse.

2.1. Den sociale sammensætning af de enkelte daginstitutioner⁴

Bureau 2000 har i tidligere undersøgelser anvendt en opdeling i "svag" og "stærk" hjemmebaggrund.⁵

Denne opdeling bygger på et samlet indeks for antallet af sociale og familiemæssige faktorer i hjemmemiljøet, der øger risikoen for, at barnet fx ikke afslutter folkeskolens afgangsprøve med et tilstrækkeligt resultat. De tre faktorer er:

- forældrene har ikke en kendt uddannelse ud over folkeskolen
- en af forældrene eller begge lever overvejende af kontanthjælp/pension
- barnet bor ikke sammen med både far og mor

Opdelingen efter hjemmebaggrund følger følgende definition:

"Stærk hjemmebaggrund": Ingen af de nævnte faktorer

"Mellemgruppen": 1 af de nævnte faktorer

"Svag hjemmebaggrund": 2 eller 3 af de nævnte faktorer.

Der er en sammenhæng mellem hjemmebaggrund og senere skolepræstationer, således som det fx fremgår af Tabel 2.1.

Tabel 2.1 Gennemsnitsscore i dansk i 2. klasse og matematik i 3. klasse fordelt på barnets hjemmebaggrund

Hjemmebaggrund	Gennemsnitsscore i dansk i 2. klasse	Gennemsnitsscore i matematik i 3. klasse
Stærk	61	57
Mellemgruppen	54	49
Svag	46	40
I alt	58	53

Kilde: Egne analyser af registerdata i Danmarks Statistik

⁴ FOA/Bureau 2000. 2015.

⁵ Se især "Leger lige børn bedst?". FOA/Bureau 2000. 2015.

Hvis vi nu vil undersøge, hvordan børn med svag hjemmebaggrund er fordelt i danske daginstitutioner, kan vi opdele institutionerne i fire lige store grupper (dvs. med lige mange børn) ordnet efter, hvor stor en andel af børnene, der har svag hjemmebaggrund.

Resultater fremgår af tabel 2.2, som tillige viser fordelingen af børn med ikke-europæiske etnisk baggrund.

Tabel 2.2. Fordeling af børn med svag hjemmebaggrund og børn med etnisk baggrund uden for Europa på institutioner med forskellig grad af "udsathed"

Gruppe af institutioner	Andel af børn med svag hjemmebaggrund i hele landet i pct.	Andel af børn med ikke-europæiske etnisk baggrund i pct.	Pct. børn med svag hjemmebaggrund	Pct. børn med ikke-europæiske baggrund
Mindst udsatte fjerdedel	5	7	1,9	1,8
Næstmindst udsatte fjerdedel	15	14	6	3,1
Næstmest udsatte fjerdedel	26	20	10,6	4,5
Mest udsatte fjerdedel	54	59	22,5	12,9
I alt	100	100	10,4	5,7

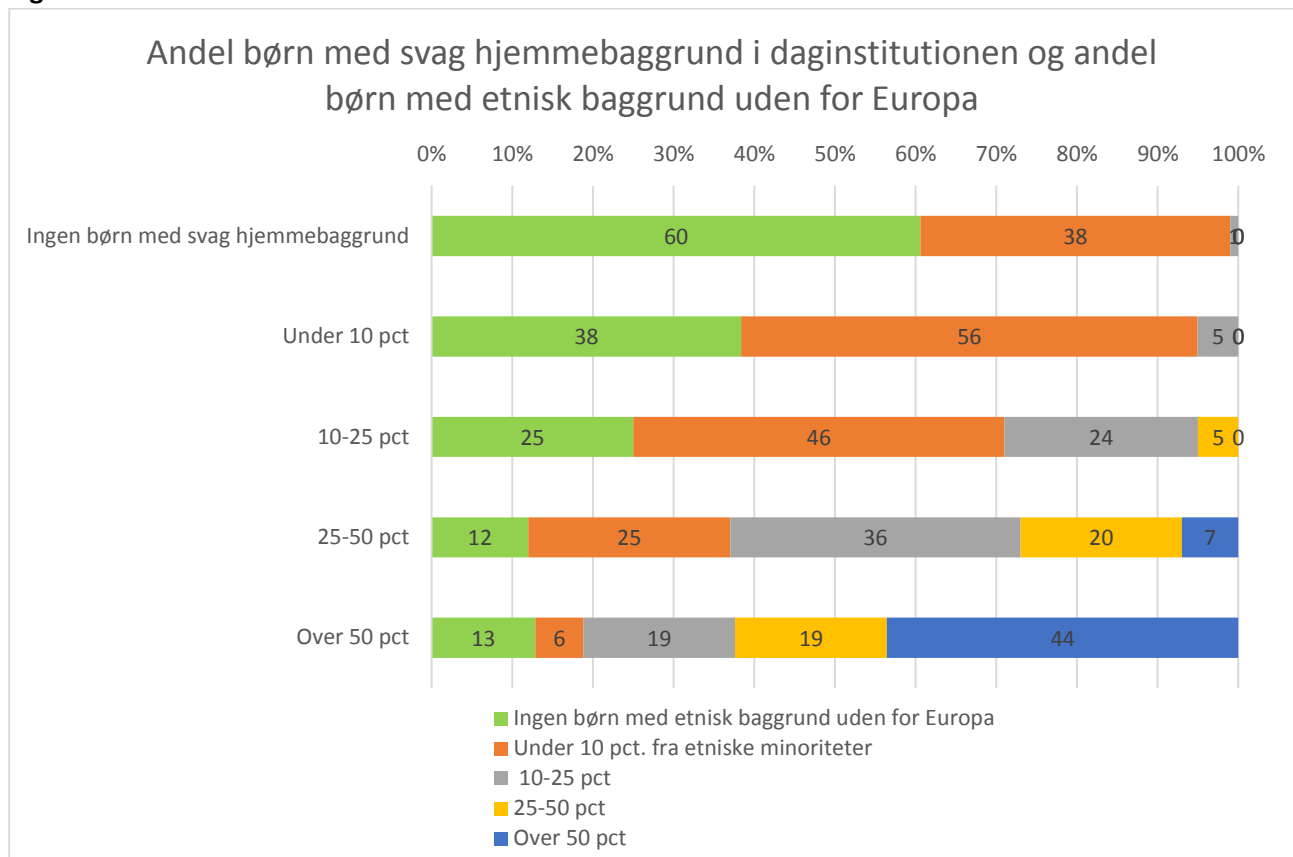
Kilde: Egne analyser af registerdata i Danmarks Statistik

Det ses, at den mest udsatte fjerdedel af institutionerne rummer 54 pct. af alle børn med svag hjemmebaggrund og 59 pct. af de børn, der har en etnisk baggrund uden for Europa. Der er en høj grad af sammenfald mellem de etniske minoriteter og børn med svag hjemmebaggrund, fordi mange familier fra de etniske minoriteter er uden erhvervsmæssig uddannelse og/eller lever af overførselsindkomst.

I nærværende analyse inddrages også barnets etniske baggrund. Årsagen hertil er også, at de foranstaltninger, der iværksættes for at støtte de svage børn i dagtilbud og i skolen, ofte er rettet mod børn fra de etniske minoriteter. Det vil derfor kunne give en skæv diskussion, hvis man ikke også inddrager det etniske aspekt.

Sammenhængen mellem etnisk baggrund og svag hjemmebaggrund fremgår også af Figur 2.1.

Figur 2.1

Kilde: Egne analyser på grundlag af registerdata i Danmarks Statistik.

Det ses, at fx 60 pct. af de i institutioner, hvor der ingen børn er med svag hjemmebaggrund, slet ingen børn har fra de etniske minoriteter. Omvendt er der 44 pct. af de institutioner, hvor over 50 pct. af børnene har svag hjemmebaggrund, der også har mindst 50 pct. børn fra de etniske minoriteter.

I praksis er den etniske og den sociale dimension således svær at adskille. På den baggrund er institutionerne i dette kapitel opdelt i tre grupper:

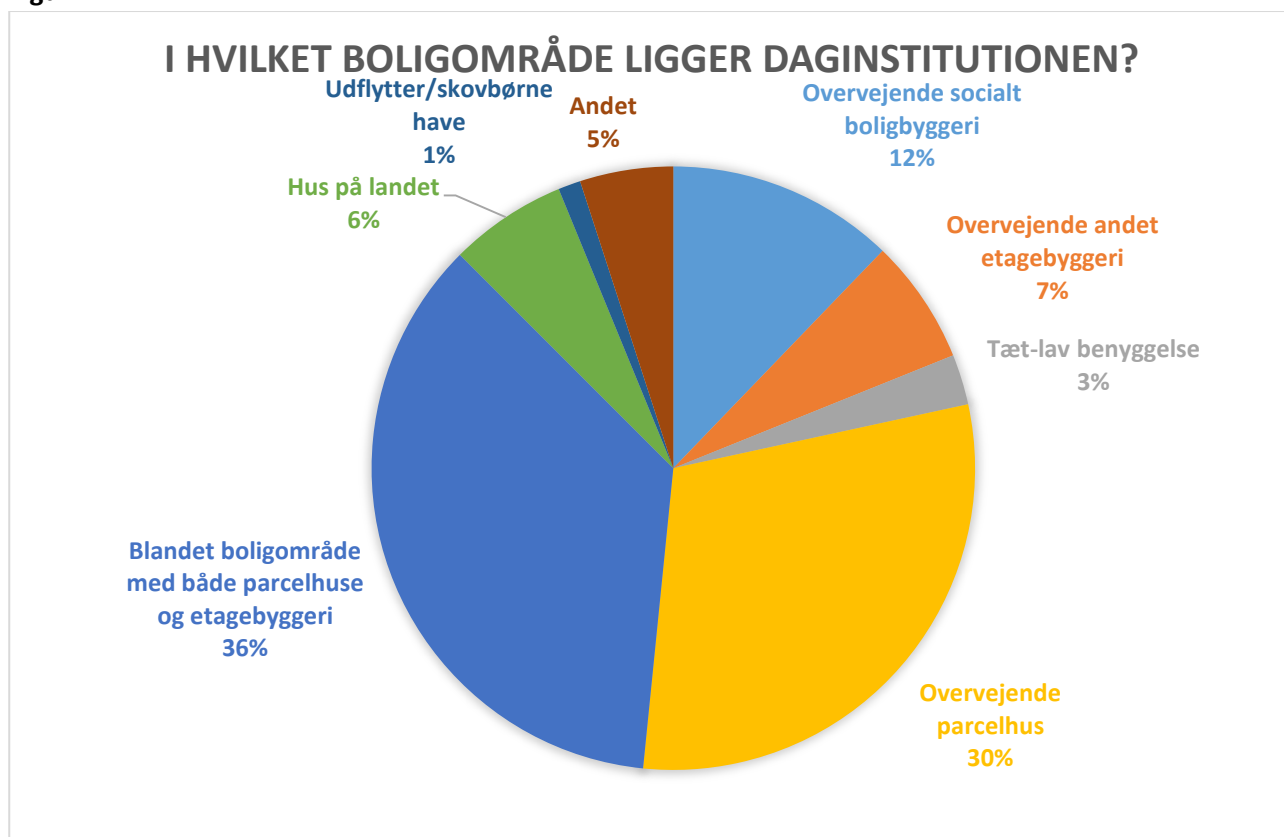
- De mest udsatte institutioner. Disse har mindst 25 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 25 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa (eller begge dele). Denne gruppe udgør 10 pct. af institutionerne.
- De næstmest udsatte institutioner. Disse tilhører ikke den første gruppe, men har mindst 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 10 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa. Denne gruppe udgør 34 pct. af institutionerne.
- De mindst udsatte institutioner. Denne gruppe har mindre end 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund og mindre end 10 pct. børn fra de etniske minoriteter. Denne gruppe udgør 56 pct. af institutionerne.

2.2. Daginstitutionernes placering i boligområder

Daginstitutionens placering i boligområde har en væsentlig betydning for bl.a. udeaktiviteter m.v

Figur 2.2 viser, hvilken type bebyggelse, daginstitutionen ligger i.

Figur 2.2

Kilde: Spørgeskema til lederne

I tabel 2.2 ses sammenhængen mellem boligområde og etnisk/social baggrund.

Tabel 2.2 Familiesammensætning blandt børnene i forskellige typer af boligområder

	Andel af børn, der har en "svag" hjemmebaggrund"	Andel af børn der har en "stærk" hjemmebaggrund	Andel af børn, der er fra hjem, hvor ingen af forældrene har en erhversrettet uddannelse	Andel af børn, der er fra hjem, hvor mindst en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension	Andel af børn, der ikke bor med både far og mor	Andel af børn med etnisk baggrund uden for Europa	Andel af børn, der er fra hjem, hvor mindst en af forældrene har en videregående uddannelse
	Pct. af børn						
Overvejende socialt boligbyggeri	28,6	55,6	31,9	32,3	35,3	31,7	35,8
Overvejende andet etagebyggeri	16,8	79,2	18,2	13,6	24,4	8,5	70,2
Tæt-lav bebyggelse	16	64,9	19,9	15	24,3	6,2	37,4
Overvejende parcelhus	14,4	78,8	17,2	13	23,1	6,1	50,9
Blandet boligområde med både parcelhuse og etagebyggeri	21,1	71,8	23,2	20,7	32	13,6	50,9
Hus på landet	15,7	71,6	18,5	13,4	24,4	1,1	40,2
Udflytter/skovbørnehave	9,3	88,5	10,8	9,5	26,7	2,2	73,4
Andet	20	81,8	22,8	25,7	35,9	6,3	58,9
I alt	19,2	72,3	21,6	18,9	28,6	12	49,4

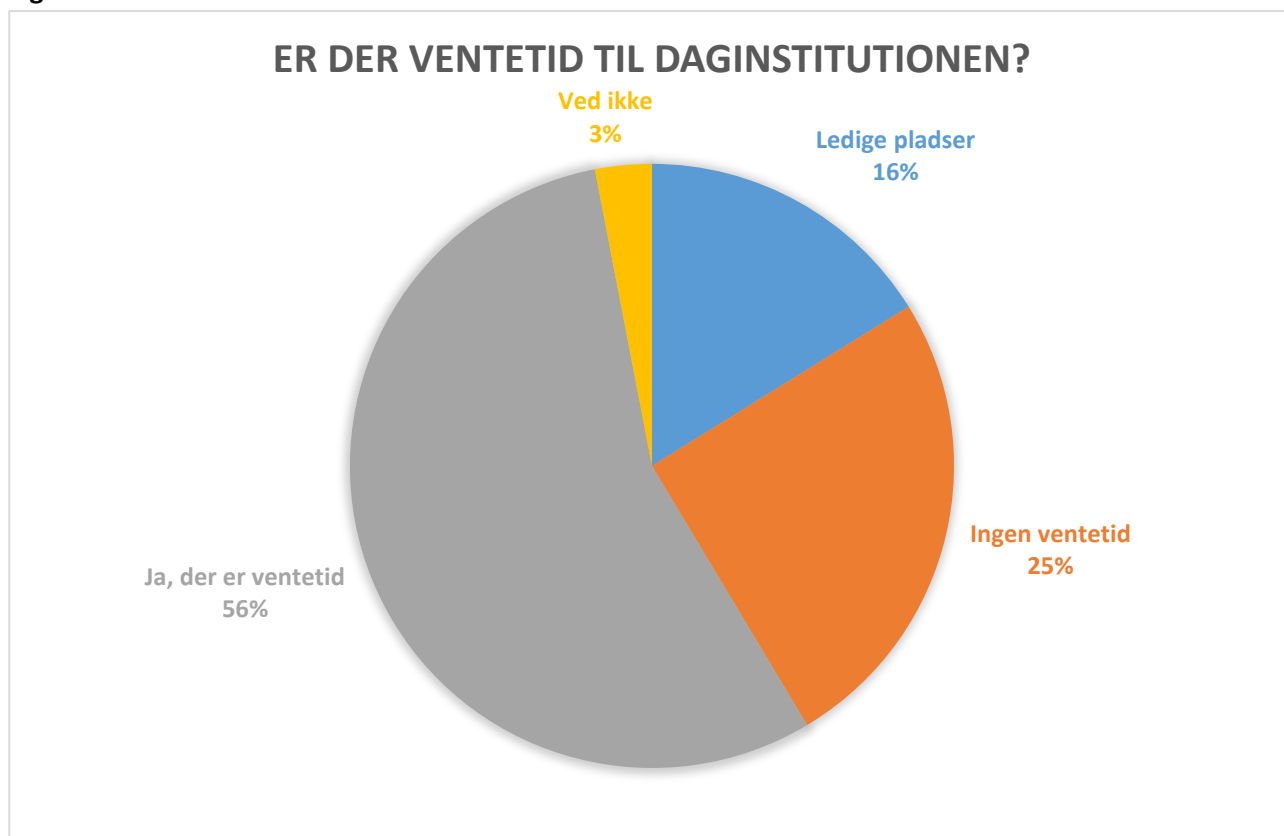
Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at daginstitutioner i nærområder, der overvejende består af socialt boligbyggeri, har langt flere børn med svag hjemmebaggrund, flere børn med etnisk baggrund uden for Europa og færre forældre med en videregående uddannelse end andre daginstitutioner. Det er i og for sig ikke overraskende.

Men også familiernes aktive institutionsvalg og mulighed for at vente på deres ønskeinstitution spiller en rolle. I undersøgelsen "Leger lige børn bedst?" blev det således påvist, at børn med svag hjemmebaggrund ofte begyndte tidligere i dagtilbud end børn med stærk hjemmebaggrund. Forældre til børn med stærk hjemmebaggrund har med andre ord lettere ved at vente med at få barnet i pasning.

Figur 2.3 viser, hvad lederne svarer på spørgsmålet, om der er ventetid til institutionen.

Figur 2.3

Kilde: Spørgeskema til lederne

Det ses, at der er ventetid til godt halvdelen af institutionerne.

Kobler man disse oplysninger med registerdata, viser det sig, at man finder en størst andel af de ressourcestærke familier i institutioner med ventetid, jf. Tabel 2.3., som viser sammenhængen mellem ventetid og familiesammensætning i København.

Tabel 2.3. Familiesammensætning blandt børnene i daginstitutioner med forskellig ventetid i København

Er der ventetid til institutionen?	Andel af børn, der har en "svag" hjemmebakgrund"	Andel af børn der har en "stærk" hjemmebakgrund	Andel af børn, der er fra hjem, hvor ingen af forældrene har en erhvervsrettet uddannelse	Andel af børn, der er fra hjem, hvor mindst en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension	Andel af børn, der ikke bor med både far og mor	Andel af børn med etnisk baggrund uden for Europa	Andel af børn, der er fra hjem, hvor mindst en af forældrene har en videregående uddannelse
	Pct. af børn						
Ledige pladser	38,3	53,5	37,9	29,3	61,8	28,4	39,3
Ingen ventetid	17,6	66,5	23,1	14,1	34	20,6	48,3
Ja, der er ventetid	16,1	75,7	20,4	18,1	30	16,9	64
Ved ikke	17,9	54,5	15,3	8,9	45,2	7,8	56,4
I alt	17,5	73,2	21,4	18	33	17,4	61

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Der er således en tendens til, at de ressourcestærke samler sig i bestemte institutioner, dels på grund af den sociale sammensætning i boligområdet, dels fordi de aktivt søger de samme institutioner.

3. Den sociale sammensætning og rammerne for institutionernes arbejde

I dette afsnit undersøges, om de institutioner, der har mange børn med svag hjemmebaggrund, har andre rammer for deres arbejde end institutioner med færre udsatte.

I analysen inddrages som i kapitel 2 også andelen af børn med etnisk baggrund uden for Europa.

3.1. Bemanningen

Bureau 2000 har søgt at undersøge, hvilken betydning den sociale og etniske sammensætning har for bemanningen.

Der er i den forbindelse foretaget en beregning af, hvilken bemanning, den enkelte institution ville have, hvis forholdet mellem børn og voksne (den såkaldte belastningsgrad) var den samme i den pågældende institution som i hele kommunen.⁶

Tabel 3.1 viser herefter nogle hovedtal.

⁶ Mere præcist er belastningsgraden beregnet som antal *børneenheder* (vuggestuebørn tæller dobbelt) sat i forhold til antal faste medarbejdertimer pr. uge, idet medarbejdertimerne opgøres for pædagoger, pædagogiske assistenter, pædagogmedhjælpere samt lederne i det omfang, lederne indgår i børnegruppernes arbejde. Støttepædagoger til *enkeltbørn* medregnes ikke. Heller ikke studerende, elever og personer i beskæftigelsesordninger indgår. Institutioner med en handicapgruppe indgår heller ikke.

Tabel 3.1. Faktisk belastningsgrad og kommunal belastningsgrad i institutioner med forskellig andel af børn med svag hjemmebaggrund

Andel børn med svag hjemmebaggrund	Faktisk belastningsgrad	Belastningsgrad, hvis institutionerne havde samme belastningsgrad som det kommunale gennemsnit	Antal ugentlige personaletimer pr. institution, som ligger ud over det antal personaletimer, som ville følge af den gennemsnitlige kommunale belastningsgrad	Antal ugentlige personaletimer, som institutionen ifølge egne oplysninger har fået bevilget på grund af særlige forhold
Ingen	8,58	8,29	-18,3	3,12
Under 10 pct.	8,24	8,25	-0,2	6,2
10-25 pct.	8,42	8,38	-2,0	11,3
Over 25 pct.	8,14	8,42	18,9	27,8
I alt	8,30	8,30	0,0	9,3

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Når det gælder belastningsgrader, skal det understreges, at de resultater, som vises i tabellen for, hvordan belastningsgraden ville være, hvis man fulgte det kommunale gennemsnit, er en følge af flere forskellige forhold:

- For det første kan forskelle i belastningsgrad skyldes en hensyntagen til den sociale sammensætning
- For det andet kan disse forskelle skyldes andre forhold, fx institutionsstørrelse. Hvis disse andre forhold er ulige fordelt mellem institutioner med mange og institutioner med få børn fra svage hjem, vil dette også påvirke en udjigning i forhold til belastningsgrader.

I tabellen er vist, hvor mange ekstra timer, institutioner i de forskellige grupper har i forhold til gennemsnitsbemanning. Antallet af ekstratimer vil i gennemsnit for alle institutioner nødvendigvis være 0, men nogle institutioner har ekstratimer (er der mere end 25 pct. børn med svag hjemmebaggrund, modtager institutionerne således i gennemsnit 18,9 timer). Andre institutioner har mindre end gennemsnittet.

Tabellen viser også, hvor mange timer institutionen ifølge spørgeskemaet til lederne har fået på grund af særlige forhold. Disse særlige forhold kan drejer sig om andet end den sociale sammensætning. I gennemsnit får institutionerne 9,3 timer pr. uge på grund af særlige forhold, men institutioner med mange børn fra svage hjem modtager mest.

Der synes at være ganske god overensstemmelse mellem antallet af ekstratimer opgjort på de to måder.

Hvis vi nu gennemfører en tilsvarende beregning, men ser på etnisk baggrund i stedet for "svag hjemmebaggrund", fremgår resultaterne af tabel 3.2.

Tabel 3.2. Faktisk belastningsgrad og kommunal belastningsgrad i institutioner med forskellig andel af børn med etnisk baggrund uden for Europa

Andel børn med etnisk baggrund uden for Europa	Faktisk belastningsgrad	Belastningsgrad, hvis institutionerne havde samme belastningsgrad som det kommunale gennemsnit	Antal ugentlige personaletimer pr. institution, som ligger ud over det antal personaletimer, som ville følge af den gennemsnitlige kommunale belastningsgrad	Antal ugentlige personaletimer, som institutionen ifølge egne oplysninger har fået bevilget på grund af særlige forhold
Ingen	8,5	8,5	0,5	7,2
Under 10 pct.	8,31	8,2	-8,3	5,3
10-25 pct.	8,14	8,36	13,4	12,7
Over 25 pct.	7,66	8,12	42,9	57,5
I alt	8,30	8,30	0	9,3

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at institutioner med en mere end 25 pct. børn fra de etniske minoriteter i gennemsnit har 42,9 ugentlig personaletimer ud over gennemsnitsbemandingen. Andelen af etniske børn står med andre ord kraftigere i gennem end andelen af børn med svag hjemmebaggrund.

Også her er den etniske og den sociale dimension således svære at adskille. Som nævnt indeles institutionerne i denne undersøgelse i tre grupper:

- De mest udsatte institutioner. Disse har mindst 25 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 25 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa (eller begge dele).
- De næstmest udsatte institutioner. Disse tilhører ikke den første gruppe, men har mindst 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 10 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa.
- De mindst udsatte institutioner. Denne gruppe har mindre end 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund og mindre end 10 pct. børn fra de etniske minoriteter.

Tabel 3.3. viser belastningsgrad og ekstra bemanding, hvor vi anvender denne afgrænsning.

Tabel 3.3. Faktisk belastningsgrad og kommunal belastningsgrad i institutioner med forskellig grad af etnisk og social udsathed

Grad af etnisk-social udsathed	Faktisk belastningsgrad	Belastningsgrad, hvis institutionerne havde samme belastningsgrad som det kommunale gennemsnit	Antal ugentlige personaletimer pr. institution, som ligger ud over det antal personaletimer, som ville følge af den gennemsnitlige kommunale belastningsgrad	Antal ugentlige personaletimer, som institutionen ifølge egne oplysninger har fået bevilget på grund af særlige forhold
Mindst udsatte	8,29	8,26	-2,8	6,0
Næstmest udsatte	8,43	8,36	-4,4	6,5
Mest udsatte	8	8,35	26,5	35,8
I alt	8,3	8,3	0,0	9,3

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Efter Bureau 2000s opfattelse giver denne tabel det bedste billede af den kompensation, de mest udsatte institutioner får. Vi kan se, at den mest udsatte tiendedel af institutionerne i gennemsnit får ca. 27 ekstra ugentlige personaletimer. Det svarer i gennemsnit til ca. 5 pct. i ekstra bemanning.⁷

Selv om disse timer naturligvis kan mærkes i den enkelte institution, må man sige at, at bemanningen i de udsatte institutioner som hovedregel kun er en smule bedre end den generelle bemanning.

3.2. Møder og gruppestørrelser

Tabel 3.4. viser, hvor mange møder lederen har pr. uge i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning.

⁷ Der er naturligvis forskelle kommunerne imellem. Københavns kommune har fx besluttet at målrette de muligheder for forbedringer, som blev givet gennem div. finanslovsforlig 2012-2014, til de udsatte institutioner. Her ligger de mest udsatte institutioner i gennemsnit 40 ugentlige personaletimer højere end det kommunale gennemsnit, svarende til ca. 6 pct. mere.

Tabel 3.4. Antal møder pr. måned i institutioner med forskellig etnisk/social sammensætning

	Mest udsatte	Næstmest udsatte	Mindst udsatte	I alt
Adm, møder med forvaltning	1,6	1,4	1,4	1,4
Møder projektgrupper, udvalg mv	2,1	1,7	1,7	1,7
Møder med andre institutioner i området	1,8	2	1,9	1,9
Møder med bestyrelse eller forældrebestyrelse	1,1	1,2	1,1	1,1
Møder med samarbejdspartnere fx PPR	2,8	2,3	1,7	2
Interne ledelsesmøder	2,2	2,3	2	2,1
Interne møder med medarbejdere	3,3	3,6	3,8	3,7
Forældresamtaler	2,9	1,9	1,9	2
Forældremøder	0,2	0,2	0,2	0,2
Andre møder	4,1	2,9	2,7	2,9
I alt	22,1	19,5	18,4	19

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at lederne i de mest udsatte institutioner har flere møder, omtrent svarende til 1 møde mere pr. uge. I gennemsnit har lederne i de mest udsatte institutioner da også lidt mindre skemalagt tid i børnegrupperne – 4,6 timer pr. uge mod 6,2 timer for de mindst udsatte institutioner. Men i øvrigt er forskellene små.

Tabel 3.5. viser den gennemsnitlige gruppestørrelse i daginstitutioner med forskellig grad af udsathed.

Tabel 3.5. Gennemsnitlig gruppestørrelse i institutioner med forskellig etnisk/social udsathed

Etnisk-social udsathed	Vuggestuegrupper	Børnehavegrupper
	Antal børn pr. gruppe	
Mest udsatte	11,6	20,5
Næstmest udsatte	11,7	20,9
Mindst udsatte	11,6	21,7
I alt	11,7	21,2

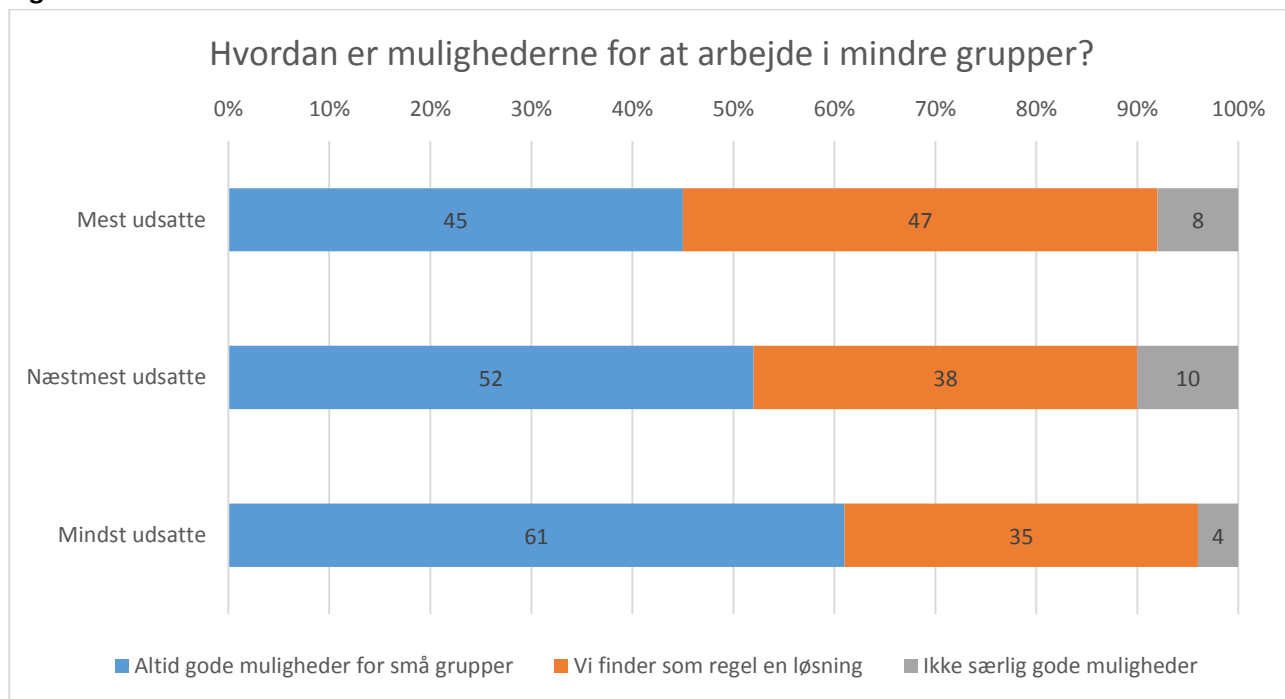
Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at vuggestuegrupperne har omtrent samme størrelse i de forskellige institutionsgrupper. Børnehavegrupperne er muligvis *lidt* mindre i de mest udsatte institutioner (men dog med et gennemsnit på mere end 20 børn).

3.3. De fysiske rammer

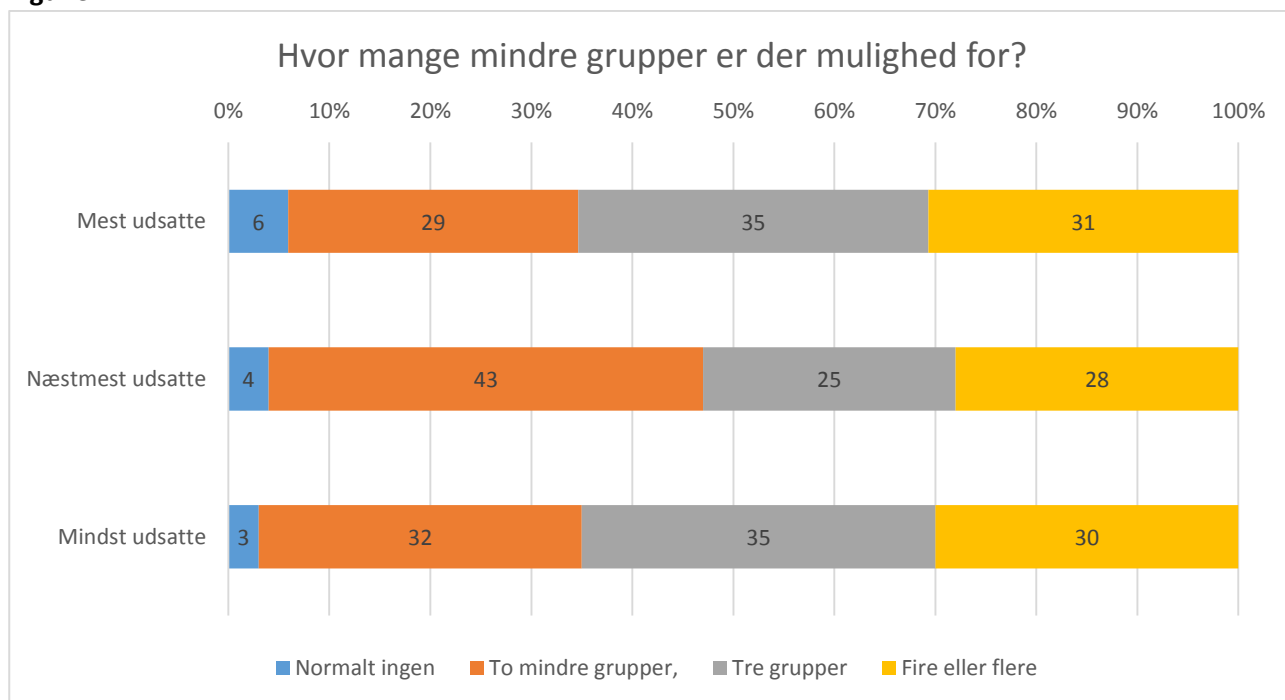
Ser vi nu på de fysiske rammer er disse illustreret i figur 3.1. Generelt er forskellene så små, at de ligger inden for den statistiske usikkerhed.

Figur 3.1

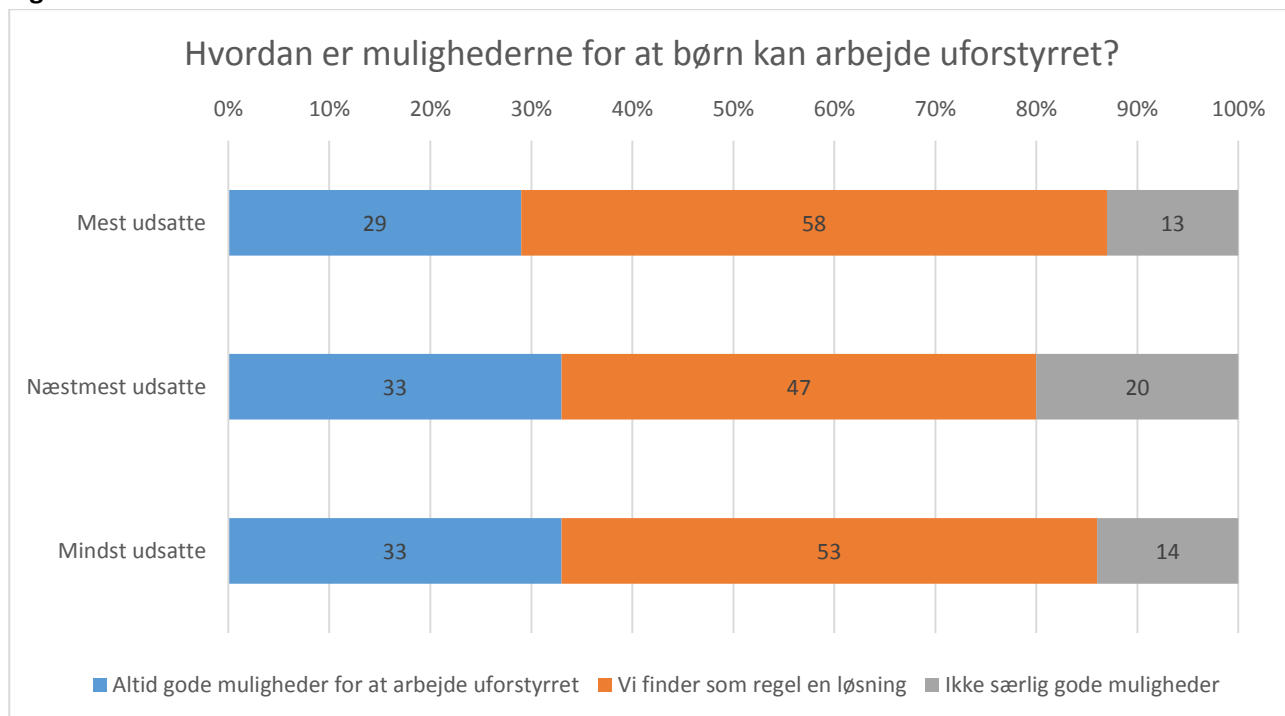
Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Figur 3.2

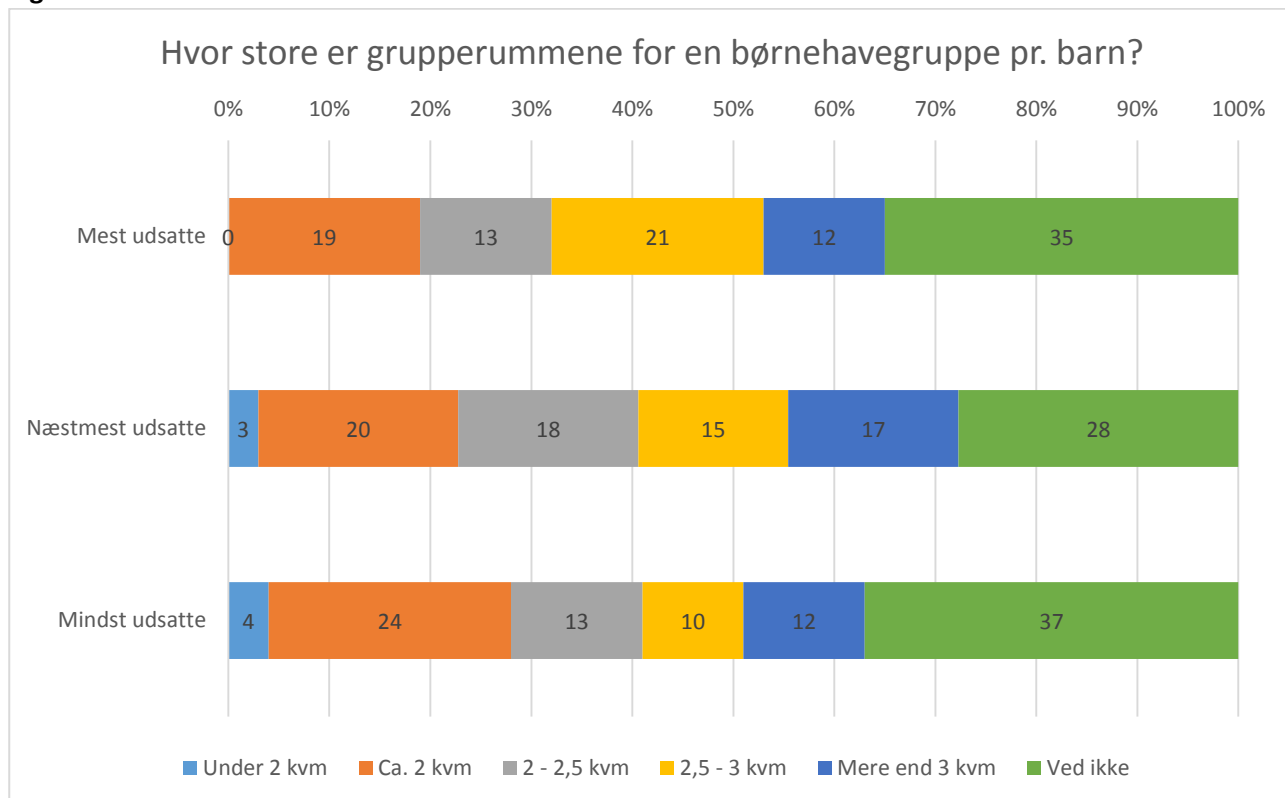
Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Figur 3.3

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Figur 3.4

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Tabel 3.6. viser sammenhængen mellem udsathed og beliggenhed.

Tabel 3.6. Beliggenhed for daginstitutioner med forskellig grad af udsathed

	Over- vejende socialt boligbyg- geri	Over- vejende andet etage- byggeri	Tæt-lav bebyg- gelse	Over- vejende parcel- hus	Blandet bolig- område med parcel- huse og etage- byggeri	Hus på landet	Udflytter /skov- børne- have	Andet	I alt
	Pct. af institutioner								
Mest udsatte	56,6	1,9	7,5	3,8	18,9	5,7	0	5,7	100
Næstmest udsatte	14	4,7	4,7	21,5	43,6	8,1	0,6	2,9	100
Mindst udsatte	2,1	8,7	3,8	39,9	30,1	9,1	1,7	4,5	100
I alt	11,7	6,7	4,5	29,9	33,5	8,4	1,2	4,1	100

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at de fleste af mest udsatte institutioner er placeret i socialt boligbyggeri.

De næstmest udsatte finder man hyppigt i blandede områder med parcelhuse og etagebyggeri.

De mindst udsatte findes hyppigt i parcelhuskvarterer eller i blandede områder.

Alt i alt er der ikke noget, der tyder på, at institutionernes etnisk-soziale sammensætning har indflydelse på, hvilke fysiske rammer kommunen stiller til rådighed – bortset fra, at de mest udsatte institutioner oftest ligger i boligområder med en stor andel af socialt boligbyggeri.

4. Hverdagen i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning

Tabel 4.1. viser, hvordan stuemedarbejdernes tidsanvendelse er i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning.

Tabel 4.1. Stuemedarbejdernes tidsanvendelse i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning

	Mest udsatte	Næstmest udsatte	Mindst udsatte	I alt
	Pct. af medarbejderens tid			
Indendørsaktiviteter med hele børnegruppen	11,7	12,6	13,9	13,5
Planlagte aktiviteter med en mindre børnegruppe	12,1	10	9,3	10,1
Udendørsaktiviteter på legepladsen	9,1	11,3	12,4	12
Modtagelse og afhentning af børn	7,1	7,6	7,8	7,8
Børnenes frokost, toiletbesøg, lægge børn til at sove, morgenmad frugt mv.	15,4	15,3	16,2	16,2
På tur med børnene	13,1	10,9	10,3	11
Pædagogiske aktiviteter omkring enkeltbørn	6	4,3	4,8	4,8
Egen frokost, pauser	4,6	4,8	4,7	4,8
Forældrekontakt	6,3	5,2	5,3	5,5
Møder, dokumentation, kontakt med andre mv.	5,8	7,4	5,1	6,1
Oprydning, rengøring	4,9	5	4,9	5
Forberedelse mv.	3	3,7	2,6	3,1
I alt	100	100	100	100

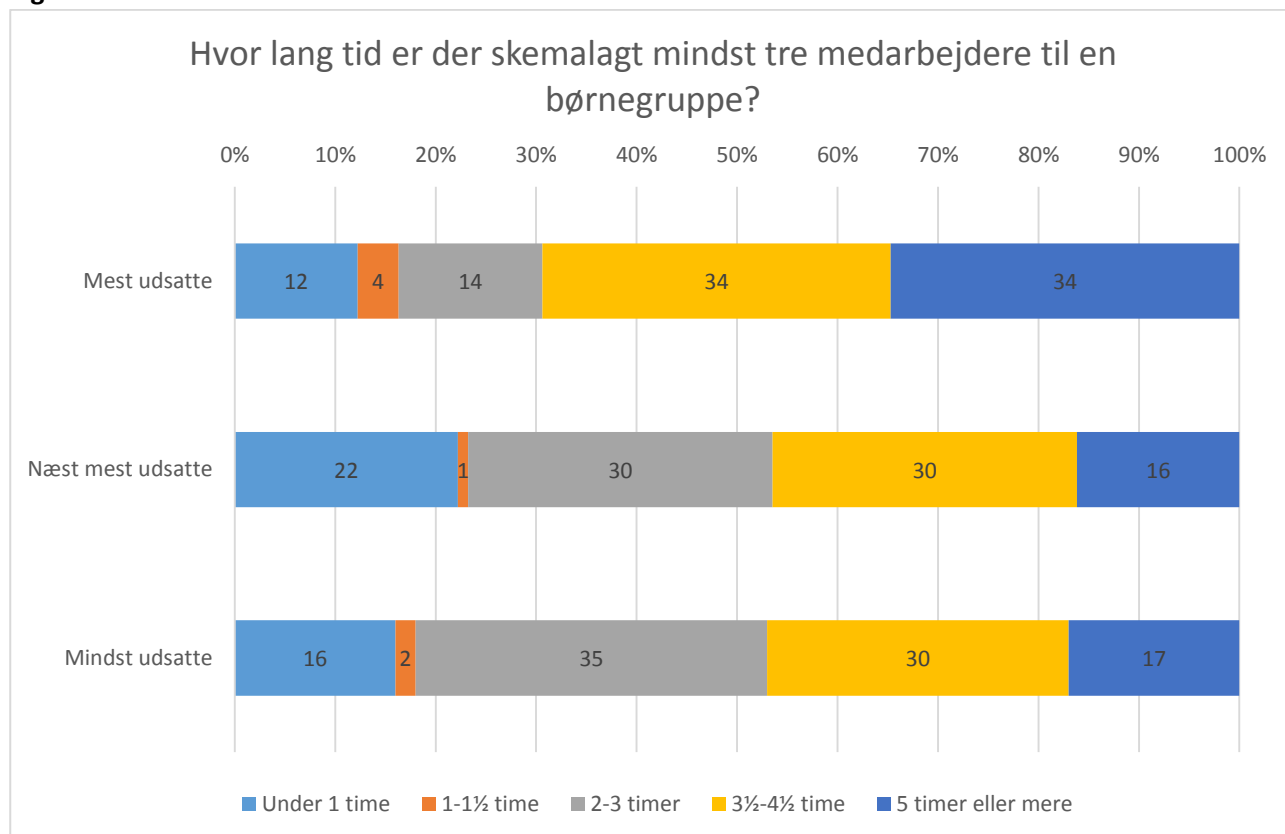
Kilde: Spørgeskema til en stuemedarbejder koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at der ikke er de store forskelle. Medarbejderne i de mest udsatte institutioner bruger *lidt* mere tid med mindre børnegrupper, og *lidt* mindre tid med hele børnegruppen, end man ser i andre institutioner.

Desuden bruger medarbejderne i de mest udsatte institutioner lidt mere tid på tur med børnene og lidt mindre tid på legepladsen, end man ser andre steder. Det er nærliggende at antage, at dette hænger sammen med, at mange af disse institutioner ligger i socialt boligbyggeri, hvor det kan være naturligt at prioritere ture, eller at færre af de mest udsatte institutioner har adgang til egen legeplads.

Der er ikke nogen forskel mellem institutioner med forskellig grader af udsathed, når det gælder spørgsmålet, om en medarbejder har planlagt tid alene med en børnegruppe, og hvor lang denne tid i givet fald er. Derimod ser man en forskel, når det gælder spørgsmålet, om der er tre eller flere medarbejdere til en børnegruppe. Dette fremgår af figur 4.1.

Figur 4.1.

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at de mest udsatte institutioner *lidt* hyppigere har tre eller flere medarbejdere til en børnegruppe i en stor del af gruppens åbningstid. Det er nærliggende at antage, at man typisk anvender de ekstra personaletimer på denne måde.⁸ Dette muliggør lidt mere arbejde i mindre grupper og lidt flere ture.

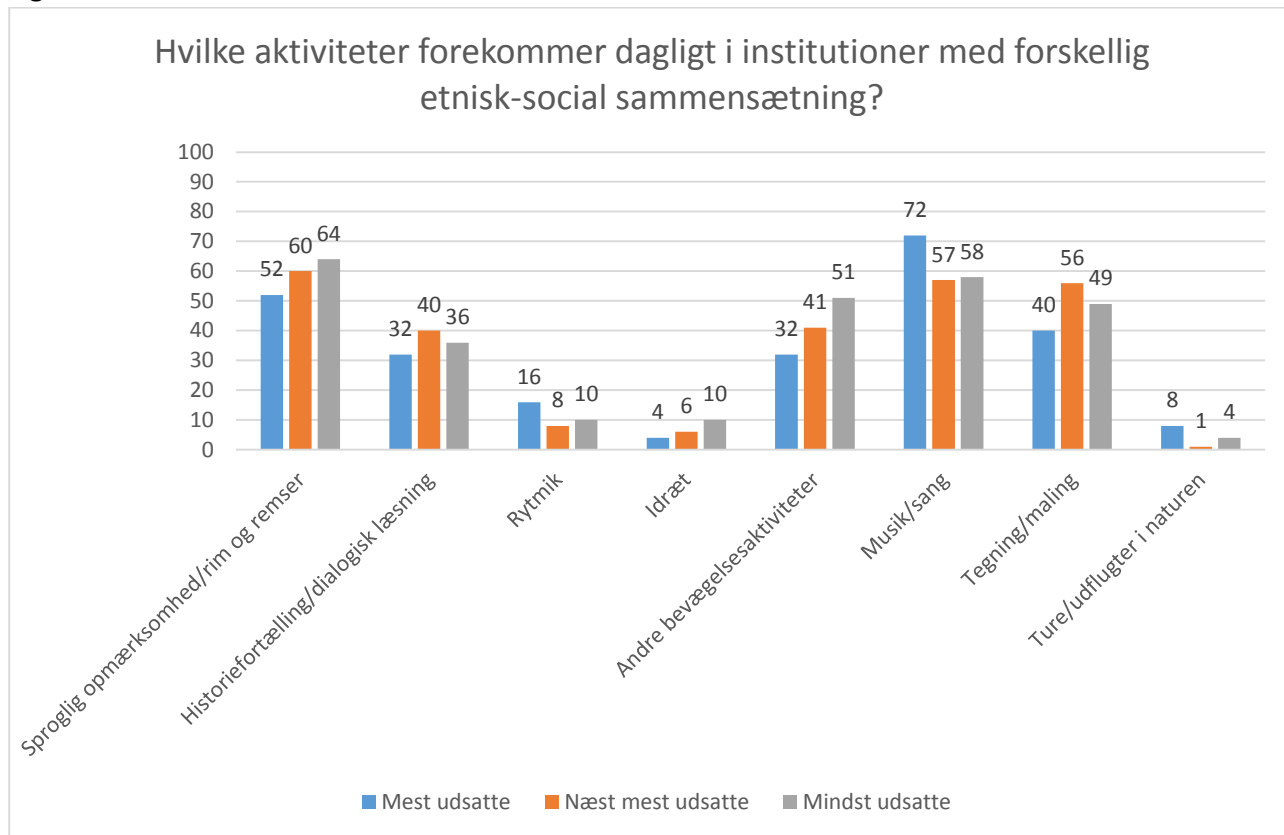
Der er dog ikke den store forskel institutionsgrupperne imellem i spørgsmålet, om man arbejder i mindre grupper om formiddagen. Men der er formentlig en tendens til, at man i de udsatte institutioner har lidt længere perioder for de små grupper – fx så man kan nå på tur.

59 pct. af de mest udsatte institutioner har fast børnemøde/morgensamling om formiddagen. I andre institutioner er det 75 pct.

Figur 4.2 viser hvilke aktiviteter, et barn i øvrigt kan regne med dagligt i institutioner med forskellig etnisk-social sammensætning.

⁸ Hvorimod man som nævnt kun i begrænset omfang har mindre børnegrupper. Hvis en institution fx har 26 ekstra personaletimer pr. uge, svarer det til godt 5 timer pr. dag. Er der fx tre børnegrupper, kan hver gruppe have knap to ekstra personaletimer pr. dag.

Figur 4.2

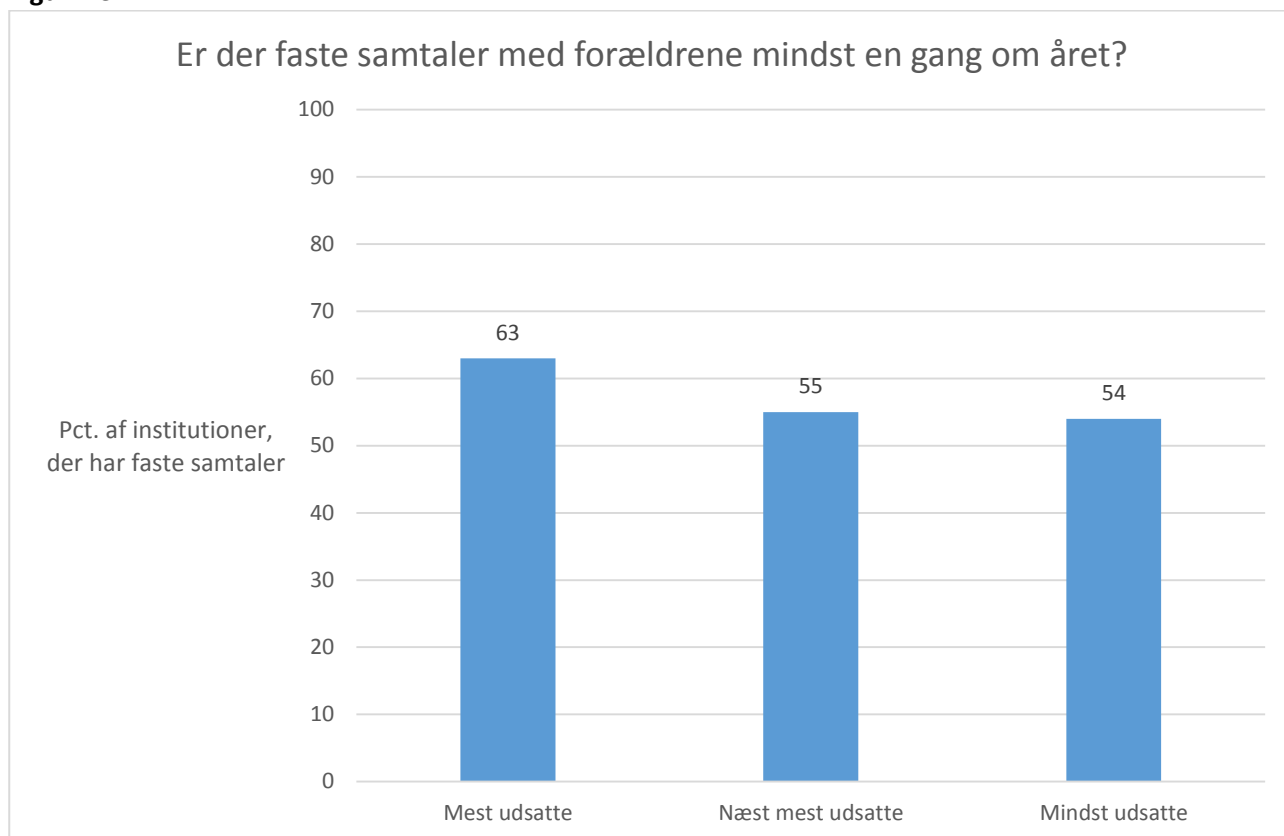

Kilde: Spørgeskema til en stuemedarbejder koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Der er ikke den store forskel grupperne imellem. I de mest udsatte institutioner er der formentlig mindre sproglig opmærksomhed, men til gengæld mere sang end i mindre udsatte institutioner. Og de udsatte institutioner synes at have mere rytmik, men til gengæld færre andre bevægelsesaktiviteter end de øvrige grupper. Desuden har de mest udsatte flere ture i naturen, men mindre idræt end andre.

Figur 4.3 viser, hvorvidt der er faste forældresamtaler mindst én gang om året i de forskellige grupper af institutioner.

Figur 4.3

Kilde: Spørgeskema til lederne koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at faste forældresamtaler forekommer *lidt* mere hyppigt i de mest udsatte institutioner, men forskellen er ikke så stor, som man måske kunne have forventet.

De resultater, som er refereret oven for, er eksemplet på områder, hvor der *kan* spores en forskel mellem de mest udsatte institutioner og de mindre udsatte. Bureau 2000 har gennemført tilsvarende undersøgelser for en lang række parametre for daginstitutionernes hverdag. Det gennemgående træk er, at forskellene er små og statistisk usikre.

Med andre ord: Ud fra de forhold, som er undersøgt med spørgeskema og registerdata, ligner hverdagen – eller dagligdagens forløb - i de udsatte og de mindre udsatte institutioner hinanden meget. Det udelukker ikke, at den faktiske hverdag kan være forskellig på en række områder, hvis man fx kommer tættere på og anvender andre datakilder, fx observationsstudier.

5. Den sociale og etniske sammensætning og skolepræstationer

I dette afsnit undersøges, hvilken virkning daginstitutionernes sociale og etniske sammensætning har for de senere skolepræstationer.

Skolepræstationerne er i den forbindelse målt som elevens resultater i de nationale test i dansk i 2. klasse og matematik i 3. klasse. Det må ganske vist erkendes, at testresultaterne ikke er specielt gode måleinstrumenter. For den enkelte elev kan resultatet være påvirket af rene tilfældigheder, og de nationale test måler ikke elevens personlige, sociale eller kreative færdigheder. De er således udtryk for et snævert fagligt fokus.

Når de anvendes alligevel, er det fordi, der ikke findes andre landsdækkende data, der viser elevernes skolepræstationer i de første skoleår.

For at kunne gennemføre en analyse af den *selvstændige* virkning af daginstitutionens sociale sammensætning, er det nødvendigt prøve at tage højde for den virkning, som er et resultat af:

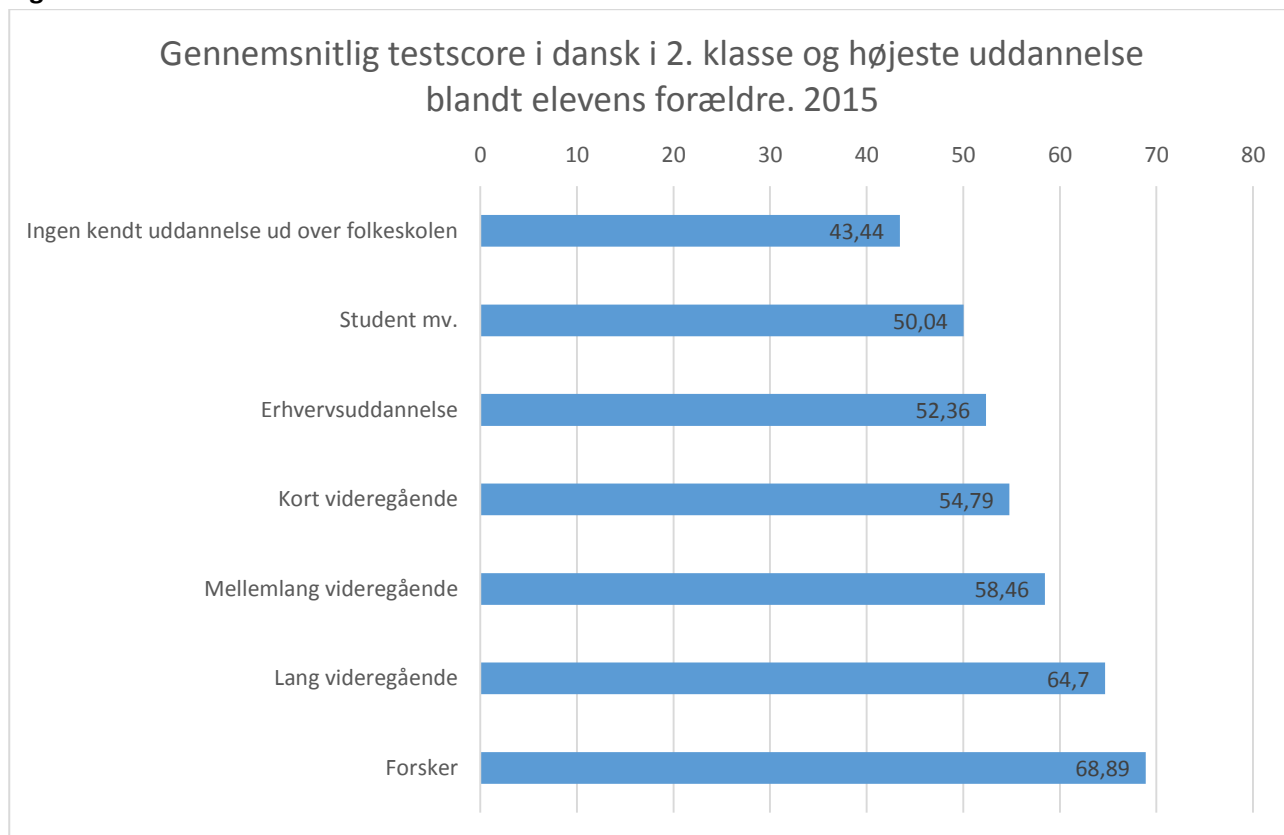
- 1) den enkelte elevs og den enkelte families baggrund
- 2) den virkning, som er et resultat af skolens etniske og sociale sammensætning.

Der ses derfor først på disse sammenhænge.

5.1 Sammenhængen mellem skolepræstationer og elevernes individuelle baggrund

Der er en klar statistisk sammenhæng mellem familiens uddannelsesmæssige, etniske og sociale baggrund og skolepræstationer. Som eksempel herpå viser figur 5.1. sammenhængen mellem forældrenes uddannelsesniveau og testresultater i dansk i 2. klasse.

Figur 5.1.

Kilde: Egne kørsler på registerdata

I denne undersøgelse undersøges sammenhængen mellem elevernes skolepræstationer og følgende baggrundsvariable:

- højeste uddannelsesniveau i familien, jf. figuren ovenfor
- om barnet bor sammen med både far og mor
- om en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension
- om barnet er indvandrer/efterkommer fra et land uden for Europa

Der er gennemført en statistisk analyse for at vurdere, hvilke baggrundsvariable, der har størst statistisk betydning i forhold til testscore.

Analysen viser, at spørgsmålet, om en af forældrene har en videregående uddannelse har klart størst betydning.

Men også de øvrige variable, som er anvendt i analysen, har betydning:

- hvis ingen af forældrene har en uddannelse, trækker det alt andet lige gennemsnittet ned
- hvis en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension, trækker det alt andet lige gennemsnittet ned
- hvis barnet ikke bor sammen med far og mor, trækker det alt andet lige gennemsnittet ned
- hvis barnet har etnisk baggrund uden for Europa, trækker det alt andet lige gennemsnittet ned

I bilagt vises de vigtigste resultater af de relevante statistikkørsler. Desuden er der i detaljerede tabeller med sammenhængen mellem forskellige kombinationer af baggrundsvariable og testscore.

Det skal kraftigt understreges, at disse tabeller kun viser nogle sammenhænge, man kan udlede af registerdata. De giver ikke i sig selv nogen årsagsforklaring, og der findes ikke registerdata for talrige forhold, som formentlig er lige så vigtige – eller endnu vigtigere – end de forhold, som kan beskrives statistisk. Fx barnets medfødte anlæg, forældrenes interesse for deres barn, de enkelte læreres dygtighed.

Hertil kommer, at tabellerne formentlig i nogen grad overvurderer effekten af de *individuelle* baggrundsvariable. De individuelle baggrundsvariable er nemlig skævt fordelt på skolerne. Eksempelvis har akademikerbørn en større chance end andre børn for at komme i skoler med mange akademikerbørn. Når akademikerbørnene har højere gennemsnitlig testscore end andre børn, kan det derfor dels være et resultat af den støtte de kan få i hjemmet, dels et resultat af, at skolemiljøet støtter præstationer, der leder frem mod en høj testscore. I praksis kan man ikke præcis afgøre, hvor meget, der kan henføres til individuelle og hvor meget, der kan henføres til kollektive faktorer.

5.2 Sammenhængen mellem skolepræstationer og skolens sociale og etniske sammensætning

På trods heraf vil analysen i det følgende søge at beskrive, hvilke yderligere statistiske sammenhænge, man finder, når man inddrager skolernes etniske og sociale sammensætning.

Metoden er følgende:

Vi beregner for hhv. dansk og matematik forskellen mellem den enkelte elevs faktiske testscore og den testscore, man kunne "forvente" for eleven ifølge tabel 5.1./5.2, når man ser på elevens etniske baggrund og familiens uddannelsesmæssige og sociale baggrund.

Herefter ser vi på, om der er en statistisk sammenhæng mellem denne forskel (mellem "forventet" og faktisk testscore) og skolens sociale og etniske sammenhæng.

I analysen heraf indgår følgende baggrundsvariable:

- 1) andelen af elever i skolen med svag hjemmebaggrund (defineret som i Kapitel 2)
- 2) andelen af elever i skolen, der har mindst forælder med en længerevarende uddannelse.
- 3) andelen af elever i skolen med en etnisk baggrund uden for Europa.

En statistisk analyse viser, at de to første baggrundsvariable har en klar betydning – og nogenlunde lige stor betydning.

Andelen af elever på skolen med ikke-europæisk etnisk baggrund har også betydning, men ikke så stor og ikke så signifikant. Den udelades derfor i det følgende.

Tabel 5.1. viser herefter afvigelsen fra den "forventede" testscore ved forskellige kombinationer af elevsammensætning på skolen.

Tabel 5.1. Afvigelse fra "forventet" testscore i skoler med forskellig sammensætning i dansk i 2. klasse 2015

	Hvordan ligger skolen med hensyn til andel af børn med en forælder med videregående uddannelse				
Hvordan ligger skolen med hensyn til andel af børn med svag hjemmebaggrund?	Fjerdedel med færrest børn	Fjerdedel med næstfærrest børn	Fjerdedel med næstflest børn	Fjerdedel med flest børn	I alt
	Hvor meget afviger den faktiske testscore i dansk i 2. klasse fra den "forventede"?				
Fjerdedel med færrest børn	-0,93	-0,65	1,68	2,98	1,98
Fjerdedel med næstfærrest børn	-0,38	-1,44	1,06	0,90	0,35
Fjerdedel med næstflest børn	-0,55	0,65	-0,16	0,24	0,11
Fjerdedel med flest børn	-4,39	-1,72	-1,37	0,32	-2,27
I alt	-2,45	-0,78	0,43	1,49	0,00

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Tager vi fx en elev på en skole, der ligger i den laveste fjerdedel med hensyn til børn med svag hjemmebaggrund og i den højeste fjerdedel med hensyn til forældre med en videregående uddannelse, ligger testscoren i gennemsnit 2,98 point højere, end hvad man skulle "forvente" ud fra tabel 5.1.

Tager vi omvendt en elev på en skole, der ligger i den højeste fjerdedel med hensyn til børn med svag hjemmebaggrund og i den laveste fjerdedel med hensyn til forældre med en videregående uddannelse, ligger testscoren i gennemsnit 4,39 point lavere, end hvad man skulle "forvente".

Tabel 5.2 viser de tilsvarende resultater for matematik.

Tabel 5.2. Afvigelse fra "forventet" testscore i skoler med forskellig elevsammensætning i matematik i 3. klasse 2015

	Hvordan ligger skolen med hensyn til andel af børn med en forælder med videregående uddannelse				
Hvordan ligger skolen med hensyn til andel af børn med svag hjemmebaggrund?	Fjerdedel med færrest børn	Fjerdedel med næstfærrest børn	Fjerdedel med næstflest børn	Fjerdedel med flest børn	I alt
	Hvor meget afviger den faktiske testscore i matematik i 3. klasse fra den "forventede"?				
Fjerdedel med færrest børn	-0,39	-0,14	2,17	3,55	2,48
Fjerdedel med næstfærrest børn	-0,38	-1,44	1,06	0,90	0,35
Fjerdedel med næstflest børn	1,33	-0,23	1,58	1,28	1,05
Fjerdedel med flest børn	-0,84	-1,15	-1,02	0,54	-0,66
I alt	-3,62	-2,89	-1,51	-0,45	-2,58

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Elevsammensætningen på skolen påvirker elever fra forskellige grupper forskelligt. Dette illustreres af Tabel 5.3.

Tabel 5.3. Afvigelse fra "forventet" testscore for elever med forskellig baggrund

Skolens karakteristika	Børn med stærk hjemmebaggrund	Børn med svag hjemmebaggrund
	Afvigelse i dansk fra det "forventede"	
"Stærkeste skoler": Fjerdedel med færrest børn med svag hjemmebaggrund. Fjerdedel med flest børn med forældre med videregående uddannelse	2,71	9,14
"Svageste skoler": Fjerdedel med flest børn med svag hjemmebaggrund. Fjerdedel med færrest børn med forældre med videregående uddannelse	-4,30	-3,83
	Afvigelse i matematik fra det "forventede"	
"Stærkeste skoler": Fjerdedel med færrest børn med svag hjemmebaggrund. Fjerdedel med flest børn med forældre med videregående uddannelse	3,03	7,96
"Svageste skoler": Fjerdedel med flest børn med svag hjemmebaggrund. Fjerdedel med færrest børn med forældre med videregående uddannelse	-2,97	-2,97

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Det ses, at elevsammensætningen på skolen har størst betydning for børn med svag hjemmebaggrund. Også derfor kan man i praksis ikke afgrænse, hvor meget af forskellene, der kan henføres til individuelle forhold, og hvor meget, der kan henføres til skolens elevsammensætning. En af de styrker, man finder hos mange børn med stærk hjemmebaggrund, synes nemlig at være, at børnenes præstationer ikke er så påvirkelige af skolens elevsammensætning.

5.3 Sammenhængen mellem skolepræstationer og daginstitutionens sociale og etniske sammensætning

Der er herefter gennemført en helt tilsvarende analyse, hvor også daginstitutionens etniske og sociale sammensætning inddrages. Metoden er følgende:

Vi beregner for hhv. dansk og matematik forskellen mellem elevens faktiske testscore og den testscore, man kunne "forvente" for eleven, hvis den "forventede" score udgøres den gennemsnitlige score på landsplan for elever med samme kombination af:

- uddannelsesmæssig baggrund for familien
- familiestatus (om barnet bor sammen med far og mor)
- om en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension

- evt. etnisk baggrund uden for Europa
- andelen af elever i skolen med svag hjemmebaggrund
- andelen af elever med en længerevarende uddannelse

Herefter analyseres, om forskellen mellem faktisk testscore ved de nationale test i 2015 og den "forventede" statistisk hænger sammen med følgende yderligere baggrundsvariable:

- 1) andelen af børn i daginstitutionen med svag hjemmebaggrund (defineret som i kapitel 2)
- 2) andelen af børn i daginstitutionen, der har mindst forælder med en længerevarende uddannelse.
- 3) andelen af børn i daginstitutionen med en etnisk baggrund uden for Europa.

Den statistiske analyse falder lidt forskelligt ud for dansk og matematik.

Når det gælder *dansk*, finder de nationale test sted i 2. klasse. Derfor kombineres testresultaterne med den sociale og etniske sammensætning i de daginstitutioner, hvor børnene gik i 2011, dvs. året før de begyndte i skole.

Den statistiske analyse viser her, at andelen af børn i institutionen med svag hjemmebaggrund har en meget klar betydning. Andelen af børn, hvis forældre har en længerevarende uddannelse har også en sikker betydning. Derimod har andelen af børn med etnisk baggrund uden for Europa en mindre betydning.

Herefter viser tabel 5.4., hvor meget den faktiske testscore afviger fra den "forventede" for institutioner med forskellig grader af udsathed og for børn med forskellig hjemmebaggrund.

Tabel 5.4. Afvigelse fra den "forventede" testscore i dansk for børn fra institutioner med forskellig grad af udsathed og med forskellig hjemmebaggrund

Grad af udsathed for den institution, hvor barnet gik i 2011	Elevens individuelle baggrund			
	Stærk hjemmebaggrund	Mellemgruppen	Svag hjemmebaggrund	I alt
	Afvigelse fra "forventet" testscore i dansk i 2015			
Mest udsatte	-2,24	-2,35	-1,49	-2,04
Næstmest udsatte	-0,42	-0,93	-0,22	-0,53
Mindst udsatte	0,34	0,68	1,14	0,45
I alt	0,05	-0,14	-0,01	0

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Tager vi fx en elev fra en daginstitution, der i 2011 var blandt de mest udsatte, og som selv havde en svag hjemmebaggrund, ligger testscoren i gennemsnit 1,49 point lavere, end hvad man skulle "forvente".

Tager vi omvendt elev fra en daginstitution, der i 2011 var blandt de mindst udsatte, og som selv havde en stærk hjemmebaggrund, ligger testscoren i gennemsnit 0,34 point højere, end hvad man skulle "forvente".

Når det gælder scoren i matematik i 3. klasse i 2015, findes en klar sammenhæng med den sociale sammensætning i den daginstitution, hvor eleven var i 2010. Sammenhængen er klar, hvis vi ser på

daginstitutionens andel af børn med svag hjemmebaggrund, men slår mindre igennem, hvis vi ser på andel børn af forældre med længerevarende uddannelse eller andel børn med etnisk baggrund uden for Europa.

Nogle hovedresultater fremgår af Tabel 5.5.

Tabel 5.5. Afvigelse fra den "forventede" testscore i matematik for børn fra institutioner med forskellig grad af udsathed og med forskellig hjemmebaggrund

Grad af udsathed for den institution, hvor barnet gik i 2010	Elevens individuelle baggrund			
	Stærk hjemmebaggrund	Mellemgruppen	Svag hjemmebaggrund	I alt
	Afvigelse fra "forventet" testscore i dansk i 2015			
Mest udsatte	-5,02	-3,53	-2,61	-3,74
Næstmest udsatte	-0,88	-0,99	0,24	-0,74
Mindst udsatte	0,68	0,98	1,29	0,79
I alt	0,06	-0,15	-0,01	0

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Det ses igen, at daginstitutionens sociale sammensætning øjensynlig slår endnu klarere i gennem i matematik i 3. klasse, end vi så for dansk i 2. klasse. En mulig grund hertil kan være, at de sproglige færdigheder, som dansktesten afspejler, i højere grad end matematik, er færdigheder, som læres i hjemmet.

Det ses i øvrigt, at elever med svag hjemmebaggrund i gennemsnit scorer knap 4 pct. bedre, hvis de går i en daginstitution med få udsatte – frem for en daginstitution med mange udsatte.

5.4. Diskussion

Sammenholder man den indvirkning, elevernes individuelle familiebaggrund har (jf. Tabel 5.1. og 5.2.) med den virkning, der kan måles af forskellig sammensætning af familierne i skolen og daginstitutionen, er der næppe tvivl om, at den individuelle familiebaggrund har størst betydning. Det skal dog understreges, at den anvendte metode vil have en tendens til at undervurdere betydningen af den sociale sammensætning i forhold til de *individuelle* forhold.

Under alle omstændigheder kan det imidlertid slås fast, at familiesammensætningen – såvel i daginstitutionen som i skolen – har en sammenhæng med de senere skolepræstationer, som er mærkbar. Vi ved dog ikke, hvad de nærmere virkningsmekanismer er. Det er tænkeligt, at mange udsatte børn fx trækker niveauet for undervisningen i skolen ned, og/eller at personalet i daginstitutionerne hyppigt må ofre ekstra tid på individuelle indsats, hvis der er mange børn med svag hjemmebaggrund.

Man kan også tænke sig, at de ressourcestærke familier simpelthen er bedst til at vælge de bedste daginstitutioner.

Det skal også understreges, at testresultaterne er et yderst snævert mål for, hvordan børnene klarer sig. Det ville være værdifuldt, hvis man også kunne inddrage børnenes personlige, sociale og kreative kompetencer.

6. Bilag

6.1. Datagrundlaget

Datagrundlaget for undersøgelsen er dels en registersamkørsel fra Danmarks Statistik med tilkoblede data fra Undervisningsministeriet -, dels en elektronisk spørgeskemaundersøgelse i januar-februar 2016. til ledere og medarbejdere i danske daginstitutioner.

Registersamkørslen har dog den svaghed, at den ikke omfatter børn i privatinstitutioner, da disse ikke indberettes på CPR-nummer til Danmarks Statistik.

Udgangspunktet for surveydelen har været en adressefortegnelse fra Danmarks Statistik over vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede daginstitutioner pr. oktober 2014.

Spørgeskemaer er testet i udvalgte daginstitutioner, og daginstitutionernes e-mail adresser er indhentet via de kommunale hjemmesider og daginstitutionernes hjemmesider.

Daginstitutionerne er blevet bedt om at udfylde to spørgeskemaer:

– Et henvendt til lederen. Det vil for daginstitutioner med områdeledelse sige den pædagogiske leder/afdelingsleder af den lokale enhed.

– Et henvendt til en medarbejder på en stue. For at opnå statistisk tilfældighed er lederen blevet bedt om at give skemaet videre til den stuemedarbejder, hvis navn kommer først i alfabetet, på den stue, som kommer sidst i alfabetet.

Der er fundet gyldige e-mails til 2905 daginstitutioner. I tallet er fraregnet daginstitutioner, hvor der ikke er fundet en virkende e-mail, og daginstitutioner, der efterfølgende har meddelt Bureau 2000, at daginstitutionen fx er nedlagt. Der er modtaget 778 besvarede lederskemaer, hvilket giver en svarprocent på 27.

Deltagelsen fra stuemedarbejdere er noget lavere, hvilket hænger sammen med, at formidlingen er sket gennem to led. Der er modtaget 451 stueskemaer, hvilket svarer til en svarprocent på 16.

En analyse af ejerforhold, geografisk fordeling m.v. sammenligner de institutioner, der har svaret med hele populationen. Der er ikke fundet væsentlige skævheder, og Bureau 2000 anser derfor undersøgelsen for repræsentativ. Der henvises i øvrigt til "Daginstitutionernes Hverdag 2016".

6.2. Overensstemmelse mellem spørgeskema- og registerdata

Data fra registre er selvfølgelig mest nøjagtige. De dækker dog ikke alle institutioner. Således indgår privatinstitutioner (og en mindre del af de elvejende institutioner) ikke i de anvendte registerdata, fordi Danmarks Statistik ikke råder over CPR-numre på børn i privatinstitutioner.

Der kan desuden være forskel i afgrænsningen på forskellige områder. Eksempelvis er lederne blevet spurgt, hvor stor en del af børnene, der taler et andet sprog hjemme end dansk. I registerdata findes ikke oplysninger om, hvilket sprog, der tales, men derimod om den etniske baggrund. De to forhold falder naturligvis ikke altid sammen.

Endelig er institutionslederne blevet bedt om at oplyse karakteren af det nærområde, hvor institutionen ligger. Tilsvarende oplysninger indgår ikke i de anvendte registerdata.

Registerdata fra de kommunale institutioner i Århus kommune må som hovedregel udgå af analysen, fordi kommunen ikke indberetter de indskrevne børn på institutionsniveau, men på områdeinstitutionsniveau. Da en områdeinstitution kan bestå af fx 8 forskellige daginstitutioner med forskellig social sammensætning, kan data fra Århus kommune ikke anvendes på samme måde som data fra andre kommuner.

Tabel 6.1-6.4 viser, hvor god overensstemmelse, der er mellem data fra de to kilder. Til grund for tabellerne ligger institutionsvise dataudtræk fra Danmarks Statistik, som er koblet med spørgeskemadata for de pågældende institutioner.

Tabel 6.1 Spørgeskemadata og registerdata vedr. andel af børn fra familier uden erhvervmæssig uddannelse

Spørgeskemaundersøgelsen: Hvor stor en del af børnene vil du anslå er fra familier, hvor ingen af forældrene har en uddannelse, der giver dem erhvervskompetence?	Gennemsnitlig antal af børn fra familier uden kompetencegivende uddannelse i procent
Ingen	6,6
Under 10 pct.	11,5
10-25 pct.	18,8
25-50 pct.	29,4
Over 50 pct.	24,5
Ved ikke	26,1
I alt	14,7

Kilde: Spørgeskema til lederne i Daginstitutionernes Hverdag 2016 koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Tabel 6.2 Spørgeskemadata og registerdata vedr. andel af børn, der taler andet sprog hjemme end dansk/har etnisk baggrund uden for Europa

Spørgeskemaundersøgelsen: Hvor stor en del af børnene vil du anslå taler andet sprog hjemme end dansk?	Gennemsnitlig antal af børn, der er indvandrere/efterkommere fra et land uden for Europa i procent
Ingen	0,6
Under 10 pct.	3,9
10-25 pct.	8,4
25-50 pct.	20,3
Over 50 pct.	31,8
Ved ikke	5,6
I alt	7,6

Kilde: Spørgeskema til lederne i Daginstitutionernes Hverdag 2016 koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Tabel 6.3 Spørgeskemadata og registerdata vedr. andel af børn fra familier der overvejende lever af overførselsindkomst

Spørgeskemaundersøgelsen: Hvor stor en del af børnene vil du anslå er fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst?	Gennemsnitlig antal af børn fra familier, hvor en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension i procent
Ingen	5,0
Under 10 pct.	11,6
10-25 pct.	19,8
25-50 pct.	25,9
Over 50 pct.	34,1
Ved ikke	18,9
I alt	13,1

Kilde: Spørgeskema til lederne i Daginstitutionernes Hverdag 2016 koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Tabel 6.4 Spørgeskemadata og registerdata vedr. andel af børn, der ikke bor sammen med far og mor

Spørgeskemaundersøgelsen: Hvor stor en del af børnene vil du anslå ikke lever sammen med mor og far?	Gennemsnitlig antal af børn, der ikke bor sammen med far og mor i procent
Ingen	14,6
Under 10 pct.	18,2
10-25 pct.	22,5
25-50 pct.	30,1
Over 50 pct.	25,5
Ved ikke	42,2
I alt	21,7

Kilde: Spørgeskema til lederne i Daginstitutionernes Hverdag 2016 koblet med registerdata fra Danmarks Statistik

Det ses, at der er en rimelig grad af overensstemmelse mellem data fra de to kilder. En del ledere, der har angivet en meget høj andel (over 50 pct.) af de forskellige parametre for familierne, synes dog at overvurdere omfanget af fx andelen af børn, der ikke bor sammen med far og mor, eller andel børn af forældre uden uddannelse.

6.3. Detaljerede tabeller vedr. baggrundsforhold og testscore

Tabel 6.5. viser sammenhængen mellem de forskellige kombinationer heraf og barnets testscore.

Tabel 6.5 Gennemsnitsscore i dansk i 2. klasse ved de nationale test for elever med forskellig social, uddannelsesmæssig og etnisk baggrund

Etnisk baggrund fra et land uden for Europa?	Lever barnet med far og mor?	Lever en af forældrene overv. af kontant hjælp/pension	Højeste uddannelse blandt familiens voksne							
			Ingen kendt uddannelse ud over folkeskolen	Student mv.	Erhvervsuddannelse	Kort videregående	Mellem-lang videregående	Lang videregående	Forsker	I alt
			Gennemsnitlig testscore i dansk i 2. klasse							
Nej	Ja	Nej	45,93	51,39	55,72	55,86	59,48	65,43	69,25	57,81
		Ja	39,14	46,46	45,4	52,54	53,34	61,99		46,7
		I alt	43,6	50,99	54,55	55,74	59,31	65,38	69,25	57,18
	Nej	Nej	47,03	49,24	55,68	53,33	56,67	63,11	65,47	52,62
		Ja	40,91	44,36	50,13	48,85	51,71	55,02		43,34
		I alt	44,78	48,5	54,68	53,12	56,46	62,95	65,31	51,06
	I alt	Nej	46,69	50,8	55,7	55,41	58,91	65,14	68,93	56,53
		Ja	40,39	45,55	48,1	51,73	52,89	60,76	65,44	44,94
		I alt	44,42	50,26	54,61	55,28	58,73	65,08	68,91	55,52
Ja	Ja	Nej	41,98	47,73	45,69	48,36	49,6	53,15	70,79	47,8
		Ja	35,89	43,99	37,72	38,34	40,83	40,18		39,53
		I alt	38,55	46,23	41,71	43,42	46,03	49,01	70,79	44,1
	Nej	Nej	40,78	45,69	48,4	53,11	50,68	56,03		45,2
		Ja	35,86	39,05	37,78	42,61	41,06	30,19		36,81
		I alt	37,68	43,54	43,04	48,91	47,96	48,53		40,99
	I alt	Nej	41,36	47,05	46,48	49,34	49,84	53,57	67,49	46,94
		Ja	35,87	42,68	37,74	38,99	40,86	38,9		38,49
		I alt	38,06	45,4	42,1	44,42	46,4	48,94	67,49	43
I alt	Ja	Nej	45,34	51,29	54,33	55,68	59,35	65,23	69,28	57,54
		Ja	38,16	46,02	41,13	46,97	50,3	53,88		44,75
		I alt	42,54	50,78	51,69	55,19	59,02	65	69,27	56,58
	Nej	Nej	46,54	49,11	55,11	53,32	56,58	62,97	64,96	52,32
		Ja	39,9	43,86	46,62	47,02	50,39	47,81		42,21
		I alt	43,87	48,27	53,24	52,93	56,29	62,57	64,82	50,4
	I alt	Nej	46,14	50,68	54,66	55,26	58,79	64,95	68,91	56,24
		Ja	39,34	45,14	43,62	46,98	50,32	52,91	65,44	43,5
		I alt	43,44	50,04	52,36	54,79	58,46	64,7	68,89	54,88
Antal børn			5950	17638	1939	3711	14401	9421	1033	54093

Note: Kombinationer, hvor der indgår færre end 5 elever, er blanket af. Kilde: Egne analyser på grundlag af registerdata.

DAGINSTITUTIONER MED FORSKELLIG SOCIAL SAMMENSÆTNING: HVERDAG OG SENERE SKOLEPRÆSTATIONER

Tabel 6.6 viser de tilsvarende resultater for matematik i 3. klasse.

Tabel 6.6 Gennemsnitsscore i matematik i 3. klasse ved de nationale test for elever med forskellig social, uddannelsesmæssig og etnisk baggrund

Etnisk baggrund fra et land uden for Europa?	Lever barnet med far og mor?	Lever en af forældrene overv. af kontant hjælp/pension	Højeste uddannelse blandt familiens voksne							
			Ingen kendt uddannelse ud over folkeskolen	Student mv.	Erhvervsuddannelse	Kort videregående	Mellem-lang videregående	Lang videregående	Forsker	I alt
Gennemsnitlig testscore i matematik i 3. klasse										
Nej	Ja	Nej	47,63	55,53	60,81	62,96	63,89	69,88	74,41	62,19
		Ja	40,58	49,66	49,07	56,03	58,89	64,11		49,74
		I alt	45,11	54,99	59,3	62,67	63,75	69,8	74,35	61,41
	Nej	Nej	50,28	52,67	57,46	59,14	59,57	66,77	69,04	55,82
		Ja	42,11	46,28	49,53	55,85	50,51	54,75		44,8
		I alt	47,23	51,65	55,94	58,9	59,13	66,4	68,19	53,87
	I alt	Nej	49,5	54,67	59,38	62,2	62,99	69,46	73,87	60,5
		Ja	41,68	48,15	49,32	55,97	56,25	61,71	46,17	47,09
		I alt	46,62	53,93	57,8	61,9	62,77	69,33	73,71	59,21
Ja	Ja	Nej	43,34	48,27	49,13	48,11	53,21	57,61	65,3	49,5
		Ja	38,28	43,81	41,98	43,2	47,24	41,19		42,41
		I alt	40,85	46,39	45,05	45,4	50,71	51,61	68,3	46,24
	Nej	Nej	42,54	45,12	45,68	47,49	59,43	59,61		46,69
		Ja	37,02	40,58	43,28	48,31	43,6	41,33		38,81
		I alt	39,09	43,56	44,13	47,79	55,13	54,28		42,63
	I alt	Nej	42,91	47,28	48,39	47,97	55,1	57,97	63,72	48,54
		Ja	37,44	43,02	42,33	43,83	46,57	41,21		41
		I alt	39,78	45,58	44,82	45,81	51,86	52,06	66,38	44,92
I alt	Ja	Nej	46,86	55,29	59,2	62,55	63,75	69,63	74,31	61,79
		Ja	39,95	48,51	44,89	50,33	55,89	53,77		47,62
		I alt	44,2	54,55	55,8	61,69	63,46	69,23	74,28	60,61
	Nej	Nej	49,56	52,41	56,82	58,77	59,56	66,57	68,8	55,42
		Ja	40,98	45,77	47,61	54,34	49,5	51,07		43,69
		I alt	46,04	51,29	54,57	58,38	59,02	65,93	67,96	53,06
	I alt	Nej	48,71	54,42	58,23	61,8	62,87	69,22	73,75	60,09
		Ja	40,67	47,37	46,01	51,28	54,06	53,21	53,62	45,64
		I alt	45,48	53,52	55,3	61,02	62,51	68,78	73,62	58,38
Antal børn			6465	18774	2130	4014	14739	8953	1072	56147

Note: Kombinationer, hvor der indgår færre end 5 elever er blanket af. Kilde: Egne analyser på grundlag af registerdata.

6.4. Statistik-output

Der er gennemført regressionsanalyser med SAS-programmet PROC REG.

I analyserne indgår følgende forklarende variable:

aka=om en af forældrene er akademiker. 1=ja. 0=nej.

ufag=om ingen af forældrene har en erhvervskompetencegivende uddannelse. 1=ja. 0=nej.

brud=om barnet ikke lever med både far og mor. 1=ja. 0=nej.

kontantud=om en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension. 1=ja. 0=nej.

etud=om barnet er indvandrer/efterkommer fra et land uden for Europa. 1=ja. 0=nej.

faglart=om den højeste uddannelse blandt forældrene er en erhvervsuddannelse. 1=ja. 0=nej.

student=om den højeste uddannelse blandt forældrene er studentereksamen. 1=ja. 0=nej.

mvu=om den højeste uddannelse blandt forældrene er en mellemlang videregående uddannelse. 1=ja. 0=nej.

instet100=andelen af børn med etnisk baggrund uden for Europa i skolen

instud100=Andelen af børn med svag hjemmebaggrund i skolen

instaka=andelen af akademikerbørn i skolen

dagud100=andelen af børn med svag hjemmebaggrund i daginstitutionen

dagaka100=andelen af akademikerbørn i daginstitutionen

etud100=andelen af børn i daginstitutionen med etnisk baggrund uden for Europa.

De afhængige variable er barnets testscore i dansk i 2. klasse og matematik i 3. klasse. For dansk sammenlignes med den daginstitution, barnet gik i i 2011. For matematik med den daginstitution, barnet gik i i 2010.

For barnets testscore i dansk fremgår resultaterne af den samlede regressionsanalyse af tabellen neden for:

Parameter Estimates

Variable	DF	Parameter Estimate	Standard Error	t Value	Pr > t	Heteroscedasticity Consistent		
						Standard Error	t Value	Pr > t
Intercept	1	56.59745	0.39784	142.26	<.0001	0.40309	140.41	<.0001
instud100	1	-0.14459	0.02112	-6.85	<.0001	0.02183	-6.62	<.0001
dagud100	1	-0.08984	0.01719	-5.23	<.0001	0.01765	-5.09	<.0001
aka	1	8.82532	0.37756	23.37	<.0001	0.37656	23.44	<.0001
ufag	1	-6.89904	0.45882	-15.04	<.0001	0.47904	-14.40	<.0001
brud	1	-1.76281	0.22226	-7.93	<.0001	0.22800	-7.73	<.0001
kontantud	1	-4.42150	0.34657	-12.76	<.0001	0.36401	-12.15	<.0001
etud	1	-4.69593	0.49999	-9.39	<.0001	0.51177	-9.18	<.0001
faglart	1	-3.28563	0.33659	-9.76	<.0001	0.34555	-9.51	<.0001
student	1	-0.11165	0.58261	-0.19	0.8480	0.59678	-0.19	0.8516
mvu	1	3.77735	0.34562	10.93	<.0001	0.35115	10.76	<.0001
etud100	1	-0.01095	0.01671	-0.66	0.5123	0.01762	-0.62	0.5343
instet100	1	-0.01663	0.01770	-0.94	0.3474	0.01846	-0.90	0.3677
instaka	1	0.00923	0.01326	0.70	0.4863	0.01340	0.69	0.4911
dagaka100	1	0.06262	0.01144	5.47	<.0001	0.01157	5.41	<.0001

DAGINSTITUTIONER MED FORSKELLIG SOCIAL SAMMENSÆTNING: HVERDAG OG SENERE SKOLEPRÆSTATIONER

For matematik fremgår resultaterne tilsvarende af tabellen neden for:

Parameter Estimates

Variable	DF	Parameter Estimate	Standard Error	t Value	Pr > t	Heteroscedasticity Consistent		
						Standard Error	t Value	Pr > t
Intercept	1	56.66885	0.38439	147.42	<.0001	0.38984	145.37	<.0001
instud100	1	-0.14927	0.02002	-7.46	<.0001	0.02073	-7.20	<.0001
dagud100	1	-0.08834	0.01705	-5.18	<.0001	0.01753	-5.04	<.0001
aka	1	8.84140	0.37685	23.46	<.0001	0.37598	23.52	<.0001
ufag	1	-6.89989	0.45881	-15.04	<.0001	0.47907	-14.40	<.0001
brud	1	-1.75921	0.22220	-7.92	<.0001	0.22796	-7.72	<.0001
kontantud	1	-4.42212	0.34657	-12.76	<.0001	0.36401	-12.15	<.0001
etud	1	-4.69292	0.49997	-9.39	<.0001	0.51177	-9.17	<.0001
faglart	1	-3.28775	0.33657	-9.77	<.0001	0.34554	-9.51	<.0001
student	1	-0.10329	0.58248	-0.18	0.8592	0.59671	-0.17	0.8626
mvu	1	3.78025	0.34559	10.94	<.0001	0.35116	10.77	<.0001
etud100	1	-0.00899	0.01647	-0.55	0.5852	0.01734	-0.52	0.6042
instet100	1	-0.01722	0.01768	-0.97	0.3300	0.01843	-0.93	0.3500
dagaka100	1	0.06886	0.00712	9.66	<.0001	0.00697	9.87	<.0001

6.5. Bedømmelse af de enkelte daginstitutioner i forhold til skolepræstationer

I det følgende vil vi se på, om metoden kan anvendes til at vurdere, hvordan børn fra de enkelte daginstitutioner klarer sig senere i skolen, når man tager højde for de forskellige baggrundsforhold.

Metoden er den samme som beskrevet i afsnit 5.3., men udvidet, så også daginstitutionens familiesammensætning indgår.

Vi beregner derfor for hhv. dansk og matematik forskellen mellem elevens faktiske testscore og den testscore, man kunne "forvente" for eleven, hvis den "forventede" score udgøres den gennemsnitlige score på landsplan for elever med samme kombination af:

- uddannelsesmæssig baggrund for familien
- familiestatus (om barnet bor sammen med far og mor)
- om en af forældrene overvejende lever af kontanthjælp/pension
- evt. etnisk baggrund uden for Europa
- andelen af elever i skolen med svag hjemmebaggrund
- andelen af elever med en længerevarende uddannelse
- daginstitutionens grad af udsathed som beskrevet i afsnit 3.1.⁹

Herefter beregnes forskellen mellem faktisk testscore ved de nationale test. For at udvide datagrundlaget for den enkelte institution inddrages testscoren for de seneste tre år og der ses på børn, som har været i den pågældende daginstitution såvel i 2010 som i 2011.

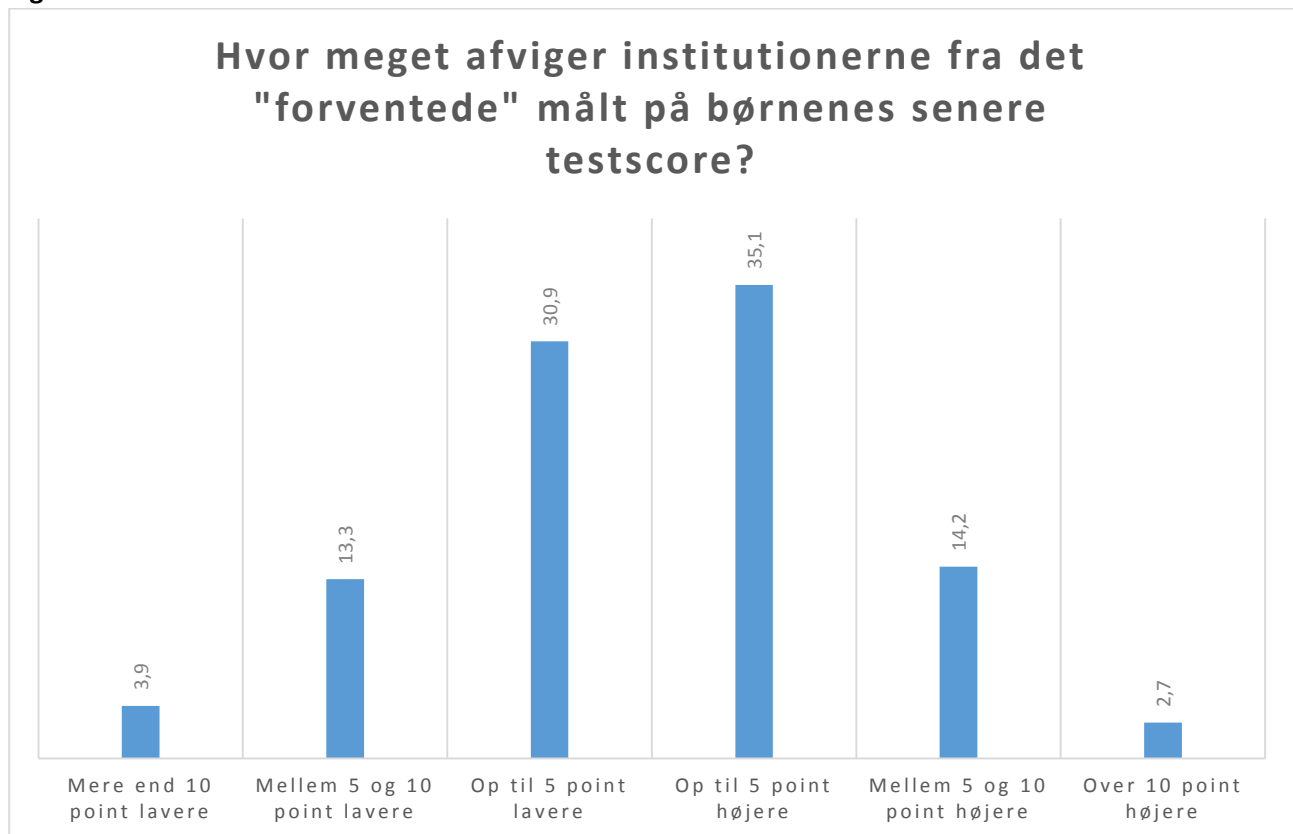
Svagheden herved er, at man må tage forbehold, når resultaterne senere kombineres med data for institutionernes hverdag i 2016. Det forudsættes så at sige, at de grundlæggende karakteristika for institutionen er forholdsvis stabile. På den anden side er det for usikkert at vurdere den enkelte institution ud fra blot en håndfuld testresultater. Der ses derfor på den gennemsnitlige afvigelse fra de forventede testresultater i dansk og matematik, når vi ser på nationale test fra de sidste par år.

En fordeling af institutionerne fremgår herefter af figur 6.1. (hvor der er vægtet med antal gennemførte test for børn fra institutionen).

⁹ Daginstitutionerne inddeles i tre grupper:

- De mest udsatte institutioner. Disse har mindst 25 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 25 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa (eller begge dele).
- De næstmest udsatte institutioner. Disse tilhører ikke den første gruppe, men har mindst 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund eller mindst 10 pct. børn med etnisk baggrund uden for Europa.
- De mindst udsatte institutioner. Denne gruppe har mindre end 10 pct. børn med svag hjemmebaggrund og mindre end 10 pct. børn fra de etniske minoriteter.

Figur 6.1.

Kilde: Egne kørsler på registerdata

Figuren viser, at ca. 2/3 af de gennemførte test lægger sig inden for et interval på +/- 5 pct. i forhold til, hvad man kunne "forvente" ud fra børnenes individuelle karakteristika og institutionens/skolens familiesammensætning. Det betyder, at man med den anvendte metode kan forudse testscoren med stor træfsikkerhed ud fra sociale m.fl. baggrundfaktorer.

Men selvfølgelig kan dygtige lærere, dygtigt pædagogisk personale, gode forældre og begavede børn også påvirke resultatet for den enkelte væsentligt.

Hvis vi antager, at forskellen mellem "forventet" score og faktisk gennemsnitsscore for den enkelte institution kan bruges som mål for, hvor dygtig daginstitutionen er til at forberede børnene på skolen, kan vi kombinere dette mål med de oplysninger vedr. de enkelte daginstitutioner, vi har fået gennem "Daginstitutionernes Hverdag 2016".

Med henblik på at kunne sammenholde oplysninger om hverdagen med registeroplysninger, gennemførte Bureau 2000 i januar besøg i en håndfuld institutioner, der var karakteriseret ved at, at børnene senere fik en god testscore, selv om der var mange udsatte børn. Formålet med besøgene var at vurdere, om der var bestemte gennemgående træk i hverdagen og den pædagogiske tilrettelæggelse i disse institutioner.

Det gennemgående indtryk var, at de pågældende institutioner havde et meget engageret personale, dygtig ledelse, en velplanlagt hverdag og klare værdier.

Bureau 2000 har ved udformningen af spørgeskemaet til "Daginstitutionernes hverdag 2016" søgt at indarbejde nogle af disse forhold, fx omkring hverdagens planlægning og ledelse.

Der er herefter gennemført regressionsanalyser med henblik på at vurdere, om man kan finde statistiske sammenhænge mellem skolepræstationer og hverdagsparametre.¹⁰

Analyserne viser, at de sammenhænge, der findes, gennemgående er svage. Men spørgsmålet er, om man realistisk kunne have forventet sådanne klare sammenhænge gennem den anvendte metode. Sagen er, at forhold som engagement, dygtig ledelse, klart værdigrundlag og god planlægning er vanskelige at belyse med rimelig sikkerhed gennem et spørgeskema. Det samme gælder andre parametre, som formentlig også er vigtige, såsom personalets empati og nærvær i samværet med børnene. Sådanne forhold kræver anvendelse af andre metoder, fx observationsstudier.

Det skal samtidig fremhæves, at analyserne peger i retning af, at der faktisk kan findes sammenhænge, hvis vi ser på enkelte mere håndfaste baggrundsforhold, der ikke forandres meget over tid.

Således viser det sig, at størrelsen på grupperummene har en statistisk signifikant betydning.

Børn fra institutioner, hvor indendørsarealet pr. barn i en børnehavegruppe er på 2,5 kvm eller mindre, scorer således i gennemsnit 0,97 point lavere, end man skulle "forvente". Børn fra institutioner, hvor grupperummene er større, scorer i gennemsnit 0,11 point højere end "forventet". Forskellen er ikke stor, men dog signifikant ved 95 pct. konfidensniveau.¹¹

Det viser sig også, at det spiller en rolle, om der er perioder, hvor der er planlagt tre medarbejdere på en børnehgruppe. Er der ikke sådanne perioder, eller er de på mindre end en time, ligger den gennemsnitlige testscore 2,15 point lavere, end hvis der er perioder med mindst tre voksne mindst en time om dagen.

Diskussion

Analysen bør ses som en pilotundersøgelse, som afprøver nogle muligheder i forhold til en kortlægning af, hvilke rammevilkår og hvilken pædagogisk praksis, der er vigtige i daginstitutionerne, hvis man vil fremme gode skolepræstationer senere i livet.

Analysen viser tydeligt, at daginstitutionernes sociale sammensætning har en selvstændig betydning.

Analysen peger desuden i retning af, at lokaleforhold og bemanning kan have en betydning.

Den nærmere analyse af, hvilken betydning fx bemanning kan have vanskeliggøres af det forhold, at grundvilkårene for danske daginstitutioner er meget ens. Som vi tidligere har set, gives der fx begrænsede ekstra ressourcer til daginstitutioner med mange udsatte børn. Og når forskellene er begrænsede, er det naturligvis svært at afgøre, hvilken virkning sådanne forskelle evt. kan have.

¹⁰ Analyserne bygger alene på daginstitutioner, hvorfra der foreligger mere end 10 senere testresultater.

¹¹ Den "forventede" score er beregnet ud fra 2015-testen mens den faktiske score inddrager flere år. Det samlede gennemsnit er derfor en anelse under 0.

Det er en svaghed i den anvendte metode, at man har svært ved at indfange en række afgørende kvaliteter i personalets indsats og i forhold til ledelse gennem en spørgeskemaundersøgelse. Dette kunne i en senere undersøgelse evt. afhjælpes gennem observationsstudier, hvor man undersøgte, hvilken praksis, man finder i institutioner, hvis børn opnår en høj score i forhold til det "forventede"

Ved senere undersøgelser bør man desuden overveje, om man kan supplere testscoren ved de nationale test med andre mål, så man også fik belyst børnenes personlige og sociale udvikling. Testscoren i dansk og matematik er ret besat meget snævre mål, og det kan være farligt énsidigt at fokusere på den faglige score.